

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра загальної педагогіки та дошкільної освіти

На правах рукопису

ДОРОШ НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

**ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ
ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
ЗАСОБАМИ ГРИ**

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійна програма Дошкільна освіта
Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:
ДУРМАНЕНКО ОКСАНА ЛЕОНІДІВНА,
кандидат педагогічних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол №
засідання кафедри загальної педагогіки
та дошкільної освіти
від 2024
Завідувач кафедри загальної педагогіки
та дошкільної освіти
в. о. зав. каф. Н. В. Гавриш _____

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....

1.1. Проблема культури спілкування дітей дошкільного віку у психолого – педагогічній літературі.....

1.2. Особливості формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку.....

Висновки до першого розділу.....

РОЗДІЛ 2. ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....

2.1. Вплив ігрової діяльності на формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку

2.2. Різновиди ігор як засобу формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку.....

Висновки до другого розділу.....

РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ГРИ.....

3.1. Дослідження рівнів сформованості культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку.....

3.2. Програма формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку засобами гри.....

3.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.....

Висновки до третього розділу.....

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....

ДОДАТКИ.....

АНОТАЦІЯ

ДОРОШ Н. В. Формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку засобами гри – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Випускна кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальність 012 «Дошкільна освіта». – Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк. 2024.

У вступі обґрунтована актуальність теми дослідження; визначені мета і завдання дослідження, його об'єкт і предмет, практичне значення отриманих результатів, апробація результатів дослідження.

У змісті першого розділу розкрито особливості процесу формування культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку.

У змісті другого розділу розкрито суть ігрової діяльності у формуванні культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку.

У змісті третього розділу зображено результати діагностики з виявлення рівнів сформованості культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку засобами гри та надано програму формування культури спілкування дошкільників.

Висновки містять теоретичні і практичні результати дослідження культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку.

Ключові слова: спілкування, культура спілкування, формування, ігрова діяльність.

ANNOTATION

DOROSH N. V. Formation of communication culture of children of middle preschool age by means of games – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Graduation qualification work for obtaining the Master's degree in specialty 012 "Preschool Education". – Volyn National University named after Lesya Ukrainka. Lutsk 2024.

The relevance of the research topic is substantiated in the introduction; the purpose and tasks of the research, its object and subject, the practical significance of the obtained results, the approbation of the research results are determined.

The content of the first chapter reveals the peculiarities of the process of forming a communication culture in children of middle preschool age.

The content of the second chapter reveals the essence of game activity in the formation of communication culture in middle preschool age.

The content of the third section shows the results of diagnostics for identifying the levels of formation of the culture of communication in the middle preschool age by means of games and provides a program for the formation of the culture of communication of preschoolers.

The conclusions contain the theoretical and practical results of research on the culture of communication in children of middle preschool age.

Key words: communication, culture of communication, formation, game activity.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Дошкільний вік є одним з сприятливих періодів формування культури спілкування дошкільників. Так як гра є провідним видом діяльності дошкільників, вона створює необхідні обставини для розвитку культури спілкування дітей середнього дошкільного віку. Варто зазначити, що середній дошкільний вік є найбільш яскравим для розвитку дошкільників, адже у цьому віці дитина володіє прийомами пізнання властивостей предметів, такими як: порівняння, вимірювання, прикладання тощо.

Необхідно зупинитися на тому, що у середньому дошкільному віці покращується вимова звуків та дикція. Також збагачується словниковий запас, формуються інші ознаки зв'язної мови, наприклад завершеність теми, виділення частин розповіді тощо. На сьогоднішній день, потреба у вихованні культури спілкування дітей засобами гри є необхідною, адже культура спілкування дошкільників передбачає виконання дитини норм та правил спілкування та поведінки на основі доброзичливості та повазі.

У зв'язку з великим впливом соціальних мереж, телебачення, зневажливої культури спілкування однолітків, діти середнього дошкільного віку досить легко піддаються їх впливу. Разом з цим виникає використання суржику та діалектних слів, які дають основу для зневажливого ставлення щодо культури буденного мовлення. Державним стандартом визначено завдання з виховання культури спілкування у дітей дошкільного віку. Без сумніву, що ігри впливають на розвиток дітей середнього дошкільного віку, адже дитина починає аналізувати вчинки людей, пізнавати людські відносини, усвідомлювати своє місце в спілкуванні. Гра – є розвитком пізнавальної сфери. Таким чином, варто впроваджувати в педагогічну діяльність нові методи і прийоми щодо організації ігор, а також розробляти нові ігри, які сприятимуть формуванню культури спілкування дошкільників.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити особливості формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку засобами гри.

Об’єкт дослідження – процес формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку.

Предмет дослідження – виховання культури спілкування дітей середнього дошкільного віку засобами гри.

Згідно з метою, об’єктом і предметом дослідження були визначені наступні завдання:

- проаналізувати чинні програми щодо розвитку культури спілкування дітей середнього дошкільного віку;
- з’ясувати роль гри у формуванні культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку;
- виокремити оптимальні принципи і методи використання ігор для розвитку культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку;
- визначити рівні сформованості культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку.

Методи дослідження: теоретичні (теоретичний аналіз змісту, форм і методів культури спілкування дітей середнього дошкільного віку засобами гри; синтез; систематизація; порівняння; узагальнення; конкретизація та ін.); емпіричні (спостереження, опитування, вивчення й узагальнення педагогічного досвіду, педагогічний експеримент; графічна інтерпретація матеріалів дослідження (таблиці, діаграми)).

Елементи наукової новизни отриманих результатів. У процесі дослідження одержано такі наукові результати:

- доповнено методику використання ігор як засобу формування культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку
- удосконалено наукові підходи до терміну «Культура спілкування».

Теоретичне значення дослідження особливостей формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку засобами гри полягає у тому, що теоретичні напрацювання можуть використовуватись у процесі підготовки до семінарських занять та під час проведення навчальних занять відповідної тематики.

Практичне значення результатів роботи визначається тим, що:

- заклали основу для формування методологічної бази;
- дали відповіді на питання, щодо формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку засобами гри;
- матеріали дослідження можуть бути використані студентами під час проходження педагогічної практики з метою формування культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку засобами гри.

Апробація результатів дослідження. – Основні положення і висновки роботи були апробовані на факультеті педагогічної освіти та соціальної роботи Волинського національного університету імені Лесі Українки, під час проведення XI Всеукраїнської Інтернет-конференції «Дошкільна освіта: теорія, методика, інновації» (27 листопада 2024 року) та опубліковані в електронному збірнику матеріалів XI Всеукраїнської Інтернет-конференції «Дошкільна освіта: теорія, методика, інновації» за темою: «Основи формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку».

База дослідження. Дослідження проводилося на базі закладу дошкільної освіти (ясла-садок) № 23 «Дубочок» м. Луцьк Волинської області, у якому взяли участь 13 дітей середнього дошкільного віку (експериментальна група) і 13 дітей середнього дошкільного віку (контрольна група).

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота загальним обсягом – сторінок. Структура роботи зумовлена метою, завданнями та логікою викладу матеріалу. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, які включають сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (вказати кількість), схеми, рисунки, діаграми, додатки. Основний текст роботи викладено на (кількість сторінок вказати) аркушах.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Проблема культури спілкування дітей дошкільного віку у психолого-педагогічній літературі

Кожен з нас розуміє, що спілкування відіграє важливу роль у формуванні особистості, так як воно допомагає дитині отримувати певний досвід, наділяє можливістю пізнавати світ та його красу. Існує багато визначень поняття «спілкування», наведемо декілька з них.

Ні для кого не секрет, що в усі часи висококультурні люди дуже цінувалися, оскільки вони говорили не лише просто, а й доступно, а також впевнено, що є не менш важливим. На сьогоднішній день, важливою умовою є навичка вільного і грамотного мовлення. Досить часто ми помічаємо, що люди, які вміють вести діалог, представляти себе та викликати емоції викликають від оточуючих захват та захоплення. Тимчасом, як люди які не вміють висловлювати власної думки не викликають жодного бажання спілкуватися [1; с. 10].

Спілкування – тип відносин, що характеризується ставленням партнерів один до одного як до істот, наділених ознаками суб'єктивності. Оскільки припущення такого ставлення не обмежене рамками людського світу, учасниками спілкування, здатні поставати як люди, так і інші живі істоти. [54, с. 603]. Ф. Хміль вважає, що культурою спілкування можна оволодіти, її можна не лише виховувати, а й вдосконалювати, це є складовою загальної культури людини. Від культури спілкування залежить результат відносин між людьми, тому знання і дотримання її основних положень необхідні для проведення будь-яких форм спілкування [55, с. 31]. Поняття «культура» має безліч роз'яснень, але доцільно зазначити, що це сукупність духовних цінностей, які створюються людством на постійній основі і накопичуються вони в літературі, мистецтві і в мові [9].

Важливо зазначити, що культура спілкування – це дотримання норм і правил спілкування з дорослими та однолітками на основі доброзичливості, поваги [43].

Невід’ємною частиною культури спілкування є виразність. Виразність мовлення – це якість мови, особливість структури, яка впливає не лише на розум, а й на емоційну сферу свідомості; це правильність мови, яка є емоційно-естетично завершена, передає думку і почуття мовця та викликає реакцію слухача [51; с. 329].

Не викликає жодних сумнівів, що на сьогодні існує багато досліджень адресованих темі культури спілкування. Коли ми говоримо про спілкування, то ми повинні розуміти, що воно відбувається від моменту перших слів до старості. Через спілкування дошкільники пізнають світ, діляться враженнями від побаченого та почутого, опановують себе як особистість. Згідно цієї теми, знаходимо підтвердження в працях І. Бега, В.Семиченка, В. Заслуженюка та ін. Філософський енциклопедичний словник характеризує спілкування як важливу умову розвитку суспільства і особистості [54; с.447].

За даними А. Гончаренка, мовленнєвий розвиток дошкільника є складним психологічним процесом, який не зводиться до простого відтворення почутої мови. Мовленнєвий розвиток дошкільника визначається такими критеріями як знання, уміння і навички дитини, які виявляються в соціальній активності з дорослими та дітьми [13; с. 12].

Варто відмітити те, що діалог є основною формою спілкування дошкільників, іншими словами – це соціальна комунікація, яка створює необхідні умови для вироблення вмінь самостійно мислити, чітко висловлювати свою думку, відстоювати власні переконання, доводити свою позицію [8; с. 95].

Безсумнівно, важливим у спілкуванні є культура спілкування, отже культура спілкування є набутою навичкою, яка формується не лише у дошкільному віці, а й у шкільному. Для культури спілкування важливими є

умови, які забезпечать відповідні знання, уміння і мовні навички мовної комунікації, з врахуванням індивідуальних особливостей дитини. Проблему культури спілкування досліджували О. Даниленко, В. Малахов. У зв'язку з тим, що мовні комунікації з'являються в дошкільному віці, доведено, що дошкільне дитинство є найбільш сенситивним періодом для формування тих чи інших якостей особистості. Отже, характерною ознакою цього періоду є пластичність психіки (С. Рубінштейн), висока емоційна чутливість, яка сприяє розвитку моральних почуттів (О. Запорожець) [17, с. 1]. Зокрема спілкування вважають видом дитячої діяльності, через яку дитина прагне не лише передавати інформацію, а й отримувати, з оточуючими встановити необхідні для неї стосунки та задовольнити свої як духовні так і матеріальні потреби [5; с.40].

Варто зазначити, що під час культури спілкування, важливою навичкою є таке уміння, як слухати. Для більшості дітей середнього дошкільного віку характерно вміти вислуховувати співрозмовника не перебиваючи, а також вміти застосовувати емоційні та виразні вербальні та невербальні засоби спілкування. На думку Антуана де Сента-Екзюпері, «Найбільша розкіш у світі — це розкіш людського спілкування» [57]. Проблема культури спілкування дошкільників на сьогоднішній день є актуальною, оскільки швидка глобалізація, створення різних субкультур здійснюють негативний вплив на розвиток правильних манер спілкування. Деякі додаткові зауваги щодо аналізу психолого-педагогічних досліджень науковців, адже у словнику-довіднику «Дошкільна освіта» спілкування розглядається як взаємодія суб'єктів, згідно цього відбувається обмін інформацією, досвідом, це є передумовою формування особистості та володіння мовою [16; с. 4]. Говорячи про культуру спілкування, важливим моментом є врахування індивідуальних та вікових особливостей дошкільників, адже відштовхуючись від цього лише, ми можемо обрати певний метод для підвищення культури спілкування.

Очевидно, що до таких методів можна віднести такі як:

– наочні;

- словесні;
- практичні.

Говорячи про методи, ефективними у використанні є словесні, адже під час розповіді, бесіди, діалозі ми можемо пояснити певні правила культури спілкування. Але необхідно пам'ятати, що методи роботи повинні чергуватися, або ж доповнювати один одного. Для дітей середнього дошкільного віку важливим моментом є також наочність, адже через відео, мультфільм ми можемо демонструвати правила культури спілкування, та після перегляду здійснювати аналіз, обговорювати проблеми та шукати правильне вирішення цих проблем.

Не викликає жодних сумнівів, що практичні методи є також важливими для засвоєння правил культури спілкування, адже через ігри, вправи, проблемні ситуації, можна навчити дошкільників шукати вихід з проблемних ситуацій та засвоїти правила культури спілкування під час них [17; с. 3].

Не варто забувати, що для дітей середнього дошкільного віку важливим прикладом є дорослі. На сьогоднішній день, спостерігається проблема культури спілкування дітей, у зв'язку з тим, що їм подають поганий приклад дорослі. Приходячи до садка, діти використовують не лише суржик та діалект, а й лайливі слова під час спілкування з однолітками. Для того, щоб культура спілкування у дітей була присутня, важливо, щоб робота щодо неї проводилася не лише в садку, а й дома, таким чином діти вмітимуть використовувати доречно правила культури спілкування. Необхідно зупинитися на тому, що у вітчизняній психології та педагогіці спілкування дитини з оточуючими є джерелом психічного розвитку в онтогенезі. Роль спілкування відіграє важливе значення у формуванні культури спілкування дошкільників. На вивчення даної проблеми спрямовані такі науки як: філософія, соціологія, педагогіка та психологія [36; с. 266].

Діти середнього дошкільного віку знають про цінності сім'ї, традиції та взаємини, вміють налагоджувати контакт не лише з рідними, а й чужими людьми, застосовують правила культури спілкування. Необхідно пам'ятати,

що сім'я та ЗДО мають різні впливи на дитину і кожен є по-особливому значущий. Формування соціальної компетентності бере початок в сім'ї і продовжується в садку, тому важливо щоб батьки та вихователі доповнювали один одного, а не змагались [19; с. 58].

На думку Л. Черевка до основ культури спілкування належить: гуманність, яка проявляється в таких якостях як довіра, відвертість, дружелюбність; уміння розуміти настрій та почуття оточуючих і відповідно на це реагувати [56; с. 68]. Спілкування здійснюється як спільна діяльність, воно є необхідною умовою розвитку людини. Соціальним середовищем людини є суспільна група до якої вона належить, у дошкільників це сім'я, вихователі та однолітки. Всі чинники, які сприяють спілкуванню дошкільника з дорослими здійснюють психічний розвиток, їх відсутність призупиняють його [38; с. 175].

Середній дошкільний вік – є сприятливим для засвоєння мовних культурних навичок, таких як:

- удосконалення звукової культури мовлення (правильна вимова звуків, інтонаційна виразність, сила голосу);
- розвиток зв'язного мовлення (вміння ставити запитання, відповідати на них; переказ казок, оповідань і так далі);
- сприяння розвитку словникового запасу (невідомі слова, вирази, приказки, вміння використовувати їх у спілкуванні з однолітками та дорослими);
- виховання любові до рідної мови (виховувати бажання спілкуватися рідною мовою з дотриманням правил культури спілкування);
- формування правильної граматичності мовлення (дотримуватись граматичного ладу мовлення) [3, с. 111].

За даними Т. Поніманської, в цей дошкільний період у дітей формуються уявлення про норми моралі під час спілкування та поведінки, які регулюють ставлення до інших людей, їхньої діяльності та до самих себе, відбувається перетворення цих норм на засоби самостійної регуляції поведінки та побудови

взаємин з тими, хто поряд. У дошкільників формуються такі вміння як: розуміти настрій дорослих та однолітків, їхні потреби та поведінку; вміння орієнтуватися між людьми (рідні, знайомі, чужі і так далі); виникає вміння поважати людей, допомагати їм при потребі і без; та вміння контролювати свою поведінку та не заважати нею іншим [44; с. 3-5]. Багато дослідників наголошують на важливості дошкільного дитинства, адже це період під час якого становиться особистість. На думку О. Кононко дошкільний вік є важливим етапом у формуванні особистості дитини, оскільки в неї формується ставлення до навколишнього середовища, людей, засвоюються правила та норми поведінки, а також формуються основи характеру [31; с.12-24]. За даними Л. Кормиліциної, важливими є образні форми пізнання довкілля, адже вони допомагають дошкільнику запам'ятовувати здобутий досвід та застосовувати його для виконання нових завдань [32; с.3-8].

Для організації роботи в ЗДО важливим аспектом є виховання культури спілкування дошкільників, адже саме дошкільний період характеризується періодом засвоєння знань та моральних норм правил спілкування. Якщо діти середнього дошкільного віку не володітимуть правилами культури спілкування, то формування культури спілкування буде ускладнене або ж неможливе. Варто зазначити, що на формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку впливають різні фактори, а саме:

- приклад дорослих;
- наочний матеріал;
- спілкування, взаємодія з іншими людьми, розуміння не лише своїх потреб;
- уміння контролювати власні емоції, сприймати критику людей, які нас оточують.

За словами О. Леонтєва дошкільний вік є віком формування особистості, оскільки у дитини формуються всі психічні функції, здійснюються різні види діяльності, формуються моральні норми поведінки. Згідно цього виділяють важливий чинник психологічного розвитку

дошкільника – спілкування, яке здійснюється спочатку з дорослими, а потім з ровесниками [21; с. 39].

Як пише В. Кизилова, культура мовлення повинна передбачати два таких основних аспекта: перший, дотримання норм літературної мови (усно і письмово), другий – мовленнєва майстерність того, хто говорить чи пише [29; с. 8].

Важливим етапом є створення відповідних умов для засвоєння навичок культури спілкування та доречність їх використання, також варто звертати увагу на час, тобто нервова система дошкільників не повинна бути збуджена, діти мають бути зацікавлені та сконцентровані. Одним з чинників, який сприяє формуванню культури спілкування є створення різних ситуацій, під час яких діти мають знайти оптимальне вирішення, при тому нікому не нашкодити та не використавши поганих слів. Важливим є те, що саме в дошкільному віці нервова система є гнучкою і діти досить швидко опановують нові знання та навички, тому досить важливо не згаяти цей час, адже чим раніше ми почнемо займатися з дітьми, тим швидше будемо бачити потрібний результат.

Досить часто під час засвоєння правил культури спілкування, діти виявляють пасивність та незацікавленість. В такому випадку педагогу варто придумати певний цікавий підхід. Для дошкільників це є гра, але варто зважати на те, що під час вибору гри має бути засвоєння правил культури спілкування в ненав'язливій формі для дітей. Безсумнівно, варто наголосити, що процес формування культури спілкування є досить тривалим та складним. Він вимагає конкретних знань педагогів та взаємодопомоги з боку батьків.

Оскільки спілкування дошкільників не є досконалим, через обмеженості вербальних комунікацій, то воно виникає в процесі ігрової діяльності, на основі позитивної оцінки якостей однолітків (добрий, смішний, веселий) і здібностей один одного до певного виду діяльності. Не зважаючи на встановлені рамки спілкування, діти середнього дошкільного віку, можуть вирізнитися ненормованістю з встановленими рамками спілкування (тобто

нав'язування своїх інтересів, передразнення когось, насмішки і так далі) [52; с. 15].

Як зазначає Л. Лучкіна важливою є сила слова, адже часто сила слова сприймається не змістом, а тим, як це говориться. Наприклад тон, зневажливий чи доброзичливий, насмішкуватий чи співчутливий, адже це є мовленнєве оформлення. Досить часто від тону змінюється наш настрій, адже сам зміст тексту нічого погано не несе, а от сам тон яким це промовлялось залишає неприємні почуття [34; с. 112].

Таким чином, ми розуміємо, що культура спілкування дітей дошкільного віку є сучасною проблемою. Так як, мовленнєвий розвиток є процесом становлення форм і засобів дитини з суспільством. У дошкільному віці виникає така форма спілкування як – особистісна. Вона передбачає обговорення з дорослими поведінку і вчинки когось з погляду власних моральних норм. Для такого процесу властиве спілкування як дитини так і дорослого, оскільки тут необхідний більш високий рівень інтелекту [30; с 11]. Варто зазначити, що у сучасній психології проблема мовленнєвого розвитку та родинного спілкування належить до найактуальніших, адже незважаючи на те, що дошкільник більшість свого часу проводить в закладі дошкільної освіти, особливу роль в процесі спілкування відіграє саме сім'я. Дитина потребує спілкування з дорослими, для забезпечення розвитку комунікативних умінь та навичок і формуванні культури спілкування. Взаємодія сім'ї та ЗДО ефективно впливають на розвиток комунікативних навичок спілкування. Тому вона має будуватися на злагоді, підтримці та взаємодопомозі [58].

При цьому педагоги повинні мати необхідні знання щодо різних типів взаємодії з сім'єю, адже це впливає на формування не лише поведінки та спілкування у дітей, а й на відносини ЗДО та сім'ї. До таких типів відноситься:

- співпраця, яка передбачає взаємодопомогу та розуміння;
- паритетні відносини, які характеризуються рівними правами партнерів;

- змагання на виявлення першості, але при тому на доброзичливих засадах;
 - конкуренція, постійний прояв своїх сильних сторін та пригнічення слабших сторін партнера;
 - конкуренція, суперництво, псевдоспівпраця та ізоляція.
- Правильний вибір взаємодії з сім'єю вихованця дасть позитивний результат та формуватиме правильне уявлення щодо спілкування та комунікації як з дорослими так і з дітьми [47; с. 172].

1.2. Особливості формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку

Зупинімося докладніше на особливостях середнього дошкільного віку, а саме:

- мовлення дитини виконує контролюючу функцію;
- діти вчаться виконувати правила гри;
- підвищується пізнавальна активність;
- зберігається ситуативно-ділова форма спілкування з ровесниками [3; с. 95].

Взаємовідносини дітей дошкільного віку побудовані на принципі гуманізму, тобто будування відносин здійснюється на добровільних засадах, повазі, співробітництві і так далі. На сьогоднішній день дошкільна освіта також керується принципом гуманізму, оскільки дитина розвивається, вчиться та пізнає світ, тому потребує розуміння, уваги та поваги щодо її інтересів та прав. Не варто забувати, що важливим фактором у розвитку культури спілкування є емоційний розвиток, адже завдяки ньому діти вчаться проявляти свої емоції відповідно до ситуації, вчаться розуміти емоції дорослих, коли вони радісні або ж сумні і відповідно до цього знаходити правильні слова для підтримки розмови. Для розвитку культури спілкування важливим моментом є свобода у виборі партнера спілкування, пропонуючи це, здійснюється пошук засобів досягнення мети, згідно цього виховання досягає результату під час

якого дошкільник мислить та запам'ятовує. Удосконалення мовлення є необхідною потребою у педагогічному процесі, адже під час нього формуються навички користування мовою, яка полегшує спільну діяльність з дорослими та дітьми [40; с. 6-11].

Автори програми «Дитина» вважають, що навчально-виховний процес повинен бути сформований на таких людських якостях як: людяність, чесність та товариськість. Вихователь повинен не лише виховувати в дітях чуйність, співпереживання, а й заохочувати дітей звертати увагу на почуття інших, вчити їх переживати та поважати [22; с. 21].

Не варто забувати про цінність співпраці ЗДО та сім'ї, адже якщо її не використовувати то таким чином виховний процес буде ускладнений. Важливо щоб вихователі та сім'я працювали за узгодженими правилами та цінностями, адже якщо цього не дотримуватись ми отримаємо багато різних суперечок та непорозумінь. Взаємодія здійснюється за такими формами як:

- відвідування сім'ї;
- бесіди і консультації;
- збори;
- різні виставки, розваги і так далі.

Для того щоб співпраця приносила лише користь, варто вважати на модель організації психолого-педагогічної освіти батьків в сучасних умовах та враховувати їх етнічну, соціальну та культурну належність [53; с. 6].

При цьому, варто пам'ятати, що навички культури спілкування набуваються не лише під час дошкільного періоду, а й в школі, тому важливо здійснювати наступність між дошкільною та початковою ланкою. Здійснювати наступність такої роботи варто за такими основними правилами як:

- гуманізм;
- врахування вікового періоду дітей;
- орієнтація на індивідуальні особливості дитини, темп, темперамент;

- формування позитивної самооцінки;
- реалізація можливостей і здібностей дитини [48; с. 180].

На думку В. Котирло емоційний розвиток дошкільника є важливим чинником для всіх інших сфер особистості. Почуття дошкільника спираються на здатність співпереживати, підтримувати та розуміти. Необхідно пам'ятати, що в процесі спілкування важливим аспектом є гуманність, яка з'являється впродовж розвитку дитини. Гуманні почуття формуються під впливом сім'ї та педагогів і розвиваються з формуванням морально-етичних уявлень дітей [41; с. 4].

Варто відзначити, що в ЗДО діти рано знайомляться з великою кількістю ровесників і вчать з ними співпрацювати, вміти підтримувати чийсь пропозиції, ставити свої бажання на другий план; допомагати один одному та вболівати за своїх товаришів. Все це є ознаками становлення дитячого колективу, роль якого в житті дитини є значною для подальшого вміння взаємодіяти з дітьми, тут важливим є фактор наставництва дорослого [10; с. 116].

У дошкільників дуже швидко розвивається граматики, діти вже освоюють побудову слова та побудову фраз. Дитина середнього дошкільного віку не лише активно володіє мовою, а й засвоює мовну дійсність [14; с.12].

Говорячи про формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку, варто зазначити, що на це впливають особисті взаємовідносини дошкільника. При цьому, важливим є педагогічне керівництво, педагог організовує діяльність дітей в ЗДО, під час якої у дітей формується поняття колективу. В садку дошкільники вчать взаємодіяти з ровесниками, проявляти чутливість, турботу та допомогу один одному. Доволі часто дорослі обирають авторитарні дії у вихованні культури спілкування дошкільника, що значно обмежує підростаючу особистість, а також формує багато комплексів, які згодом будуть лише заважати дитині. Згідно досліджень А. Богуш дошкільник до 7 років використовує чотири форми спілкування з дорослими, такі як: емоційна, ситуативно-особистісна (1 рік

життя); ситуативно-ділова (ранній вік); позаситуативного пізнавального спілкування (молодший та середній дошкільний вік); позаситуативно-особистісна (старший дошкільний вік) [7; с.18].

Очевидно, що дитина повинна чути від дорослого мовлення, яке стане для неї взірцем. Для цього вихователям треба володіти правилами культури мовлення. Оскільки дитина більшість свого часу проводить в садку, то вихователь стає головним зразком для наслідування, діти повторюють не лише слова за вихователем, а й інтонацію та недоліки мовлення дорослого. Тому важливо слідкувати за своїм мовленням, для того щоб бути гідним зразком для наслідування [50].

Необхідно зупинитися на особливостях формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку, адже важливо в ситуаціях вітання збагачувати словник дітей новими формами мовленнєвого етикету, такими як:

- привіт, добрий день;
- як тебе звати, мене звати...;
- дякую, спасибі, я вам (тобі) вдячна (ий);
- вибачте будь ласка, перепрошую;
- компліменти (ти дуже гарний, ти така весела).

Разом з тим, важливо вчити дошкільників культури мовленнєвого спілкування: розмовляти спокійно, не кричати, слухати один одного, не перебивати, дивитися в очі співрозмовнику [6, с. 76].

На сьогоднішній день, у закладах дошкільної освіти спостерігається проблема культури спілкування, діти не вміють спілкуватися в групах, перебивають один одного, та не слухають, тому тут дорослий несе роль керівника, адже він скеровує дітей до спільності, дружби та умінні вислухати та допомогти при потребі. Ні для кого не секрет, що дорослий в житті дитини відіграє важливу роль, оскільки діти середнього дошкільного віку вже все розуміють, дорослий повинен бути гідним прикладом для наслідування. Вихователь повинен залучати дітей до складання розповідей, переказу

художніх творів та стимулювати спілкування дітей з однолітками. Також важливим моментом є те, що дорослий слідкує за власним мовленням, не використовує слова паразити та суржик; під час спілкування з дітьми наголошує на правильності слів. Спілкування з однолітками відіграє важливу роль у формуванні особистості дитини, адже між дітьми виникають різні взаємини, тому важливо щоб таке спілкування приносило дитині лише позитивний досвід на засадах взаємодопомоги та розумінні. Діти середнього дошкільного віку засвоюють такі форми співробітництва:

- контроль своїх дії та однолітка;
- спільне виконання завдання;
- уміння приймати поради та критику;
- виправлення помилок як самостійно так і колективно.

Згідно Базового компоненту визначено основні завдання, які стосуються безпосередньо культури спілкування, сюди можна віднести формування умінь мовленнєвої поведінки в соціумі, застосування мовних і немовних засобів комунікації, культура діалогу, здатність нормально реагувати на слова та вчинки співрозмовника [2].

Очевидно, що дитина середнього дошкільного віку вступає в розмову як з дорослими, так і з дітьми, бере участь у колективній бесіді. Також вже дошкільник переказує вірші, складає розповіді за картинками з допомогою дорослого. Наприклад, в програмі розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» встановлено показники компетентності дитини, такі як:

- дитина самостійно вступає в розмову з дітьми та дорослими;
- веде діалог на запропоновану тему;
- відповідає повними реченнями;
- складає розповіді за зразком;
- переказує оповідання, казки;
- не втручається в розмову дорослих;

– у разі незгоди з чимось, дитина висловлюється спокійним тоном.

Тимчасом як, програма Я у світі, освітня лінія «Мовлення дитини» передбачає:

- володіння навичками культури спілкування;
- слухати не перебиваючи;
- спокійна мова;
- лагідний тон;
- контакт з очима;
- прояв індивідуальності та творчості;
- прояв ініціативи спілкування [45; с. 313].

У закладах дошкільної освіти, важливо навчати дітей культури спілкування в різних ситуаціях, таких як привітання, прощання, знайомства, вибачення, прохання і так далі. Також важливо наголошувати на тому, що під час спілкування не можна сваритися, потрібно розмовляти спокійним тоном, а привчати дітей до того, що перебивати дорослих та однолітків не можна, потрібно вміти вислуховувати один одного. У такий же спосіб, варто давати поняття про культуру взаємин: не можна мовчати коли до нас хтось звертається, не варто відповідати «ага», «мгу», адже такими відповідями ми можемо образити співрозмовника та не вживати слів-вulgаризмів [4; с. 161]. При цьому, не варто забувати про засоби спілкування, адже лише за допомогою їх здійснюється спілкування. Виділяють вербальні і невербальні засоби спілкування, вербальна комунікація здійснюється за допомогою звукової та письмової мови, а невербальна – міміка, жести, вираз обличчя [33; с. 136].

Очевидно, що роль вихователя у формуванні культури спілкування дошкільників є вагомим і для того, щоб навчально-виховний процес приносив бажаний нам результат, важливо, щоб вихователь підходив творчо та креативно до занять. Творчість є невід'ємною якістю вихователя, адже саме завдяки їй, здійснюється розвиток творчого потенціалу дитини. Тому

готовність вихователя до розвитку творчості дитини має поєднувати в собі творчий потенціал разом з знаннями та формувати його у дітей [20; с. 76].

Згідно усього цього, можна дійти висновку, що особливість формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку є складним та довгим процесом, адже на це все впливає багато чинників, які перераховувались вище. Таким чином, хочеться зазначити, що незважаючи на великий вклад дорослого, культура спілкування дитини залежить і від неї самої: не рідко сьогодні можна побачити, що володіючи правилами та культурою спілкування діти все одно їх не дотримуються, адже вважають це не модним та не сучасним. І тому, варто зазначити, що на сьогоднішній час досить актуально удосконалювати та впроваджувати різні методичні видання щодо формування культури спілкування дошкільників. Безсумнівно, можна стверджувати, що культура спілкування дітей, на даний час, є глибоко досліджуваною проблемою.

Досить актуальними є слова В. Сухомлинського: «Мовна культура – це живодайний корінь культури розумової, високої справжньої інтелектуальності».

Висновки до розділу 1.

Проблема культури спілкування дітей дошкільного віку у психолого – педагогічній літературі є досить досліджуваною проблемою. Ми дійшли висновку, що на сьогоднішній день, спілкуванню належить провідне місце у навчально-виховному процесі. Адже через спілкування, дитина вчиться взаємодіяти з однолітками та дорослими, а ще вчиться співпрацювати та допомагати. В процесі становлення культури спілкування, важливу роль відіграють як батьки так і вихователі, адже безпосередньо їхнє спілкування відіграють діти. Тому важливо вміти співпрацювати, для того щоб дитина вміла спілкуватися в різних життєвих ситуаціях. Ні для кого не секрет, що дошкільний вік є періодом формування культури спілкування, тому важливо докласти максимальних зусиль та прикладів дорослим, щоб дошкільники якнайшвидше засвоїли основи культури спілкування.

Спілкування – відіграє важливу роль у формуванні особистості дитини, адже між дітьми виникають різні взаємини, тому важливо щоб таке спілкування приносило дитині лише позитивний досвід на засадах взаємодопомоги та розумінні. До культури спілкування відноситься знання етичних норм та правил взаємодії під час спілкування. Для дитини середнього дошкільного віку важливо мати позитивні емоції під час спілкування та вміння долучатися до нього.

РОЗДІЛ 2. ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Вплив ігрової діяльності на формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку

Дошкільна освіта виділяє важливе завдання – ним є формування особистості дитини, розвитку її творчих здібностей та набуття соціального досвіду [25]. Насамперед, важливо зазначити, щоб підвищити культуру спілкування дітей середнього дошкільного віку доцільно використовувати ігрову діяльність. Гра – є провідною діяльністю дошкільника, яка передбачає необхідність спілкування з дітьми та дорослими. На думку Д. Жуми формування культури спілкування дошкільників є одним з найважливіших завдань педагогіки. Оскільки, діти вчаться слухати та розуміти один одного, взаємодіяти не лише з дітьми, а й дорослими, а також співпрацювати. Процес гри, допомагає дітям розвивати комунікативні навички та умінню слухати і дотримуватись правил, оскільки такий процес формує у дошкільників соціальні навички [23; с. 122]. Не викликає жодних сумнівів, що дитячі ігри розвивають дитячу емоційність та сприяють формуванню емпатії. Прикладом слугують рольові ігри, під час яких діти переживають різні емоції, водночас це сприяє розвитку власних емоцій у дошкільників та вмінні застосовувати їх у різних життєвих ситуаціях. Під час ігрової діяльності у дітей дошкільного віку виникає така нова форма задоволення, як радість від того, що гра за правилами. Під час гри дитина плаче, сміється і така лінія розвитку довільності продовжується і в шкільному віці [42; с. 82].

Гра – це вид діяльності, під час якого дитина дошкільного віку вчиться емоційно, а пізніше і інтелектуально засвоювати систему людських взаємин. Під час гри діти віддзеркалюють різні сторони життя та діяльність дорослих, таким чином набуваючи власні знання про навколишній світ [12; с. 46].

До того ж, гра сприяє розвитку у дітей мовлення та культури спілкування, так як під час гри діти висувають свої ідеї, пропозиції, вчаться

слухати своїх друзів. Важливим моментом є те, що гра сприяє формуванню не лише культури спілкування, а й творчості, фантазії та уяви, що також є важливим у процесі культури спілкування. Ігрова діяльність повинна враховувати вік та індивідуальні особливості дошкільників. Важливо, щоб під час ігор діти взаємодіяли один з одним, адже на сьогоднішній день спостерігається проблема зниження провідної ролі спілкування. У дітей середнього дошкільного віку досить добре розвинені комунікативні здібності з дітьми, відповідно до цього виникає проблема щодо поділу дітей на лідерів та дітей з якими ніхто не хоче гратися. Лідери характеризуються тим, що серед дітей вони завжди популярні, в усьому перші, зазвичай такі діти відкриті в спілкуванні, легко знаходять контакт з будь-ким, до них відчувають симпатію однолітки. Говорячи про дітей з якими ніхто не хоче гратися, вони характеризуються як сором'язливі діти, замкнуті та з заниженою самооцінкою. Згідно цього, виникають симпатії та антипатії, тому важливо сприяти міжособистісному спілкуванню дітей один з одним [27; с. 18].

Деякі додаткові зауваги щодо різноманітності ігор, адже під час них важливо, щоб дошкільник розумів співрозмовника, а також його реакцію на почуту інформацію. Важливим є вміння орієнтування на співрозмовника, оскільки це дає змогу розуміти його почуття та вміти відповідно на це реагувати та ставитися з повагою [28].

Під час ігрової діяльності дошкільники мають можливість не лише застосовувати набуті раніше знання, а й поповнювати їх чимось новим. Адже діти вчаться керуватися власними діями, а також узгоджувати їх з іншими дітьми. Внаслідок цього здійснюється позитивний результат взаємодії дошкільників, виникає спільний інтерес до ігрової діяльності, у зв'язку з цим виникає спільне бажання гратися, що є важливим моментом у формуванні товариських стосунків дошкільнят [24].

Хотілося б наголосити на тому, що ігрова діяльність займає визначне місце у формуванні культури спілкування дошкільника. Вдало підібрана тактика, роль та приклад дорослих сприятиме швидкому засвоєнню дітьми

знань та правильному використанню їх у житті. Актуальність культури спілкування дітей в усі часи привертало велику кількість уваги з боку дослідників та педагогів. Вони зазначали, що з кожним роком статистика культури спілкування дітей різко погіршується, причиною цього є ряд факторів: приклад дорослих, спосіб життя, побутові умови, емоційний стан, та характер. І тому, досить важливим аспектом залишається володіння батьками та педагогами необхідними знаннями та вмінням їх застосовувати, враховуючи при цьому індивідуальність дітей, відповідність вправ та навантажень згідно норм, психологічний стан, а саме: зацікавленість дитини, яскраві емоції та підтримка з боку близьких та педагогів.

Необхідно зупинитися на тому, що спілкування є складним процесом встановлення контактів між людьми, цей процес передбачає обмін інформацією. Згідно історичних зв'язків, спілкування відіграло виключно допоміжну роль, адже воно обслуговувало певні дії людини. Впродовж всього життя, людина потребує спілкування з людьми, бо лише таким чином виконуються якісь завдання та вирішуються різні питання [26; с. 6].

Діти дошкільного віку керуються багатьма правилами, які вони повинні не лише знати, а й виконувати. Діти середнього дошкільного віку мають більші можливості для ігрової діяльності спілкування з однолітками, великі зміни відбуваються у формах і напрямі їх активності. Поступово спеціально навчені рухи стають довільними та керованими [35; с. 107].

Для формування культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку батьки та педагоги можуть використовувати різні види ігор. Рольові, настільні, творчі, дидактичні і так далі, всі ці ігри несуть відповідну роль для формування культури спілкування дошкільників. До прикладу, рольові ігри навчають дітей співпрацювати та поважати один одного; настільні ігри розвивають увагу, що є не менш важливим у процесі формування культури спілкування; творчі ігри розкривають творчий потенціал дітей, їх впевненість; дидактичні ігри формують мовленнєву компетентність [23; с. 124].

На сьогоднішній день в навчально-виховному процесі досить розповсюджені комунікативні ігри. Комунікативні ігри поєднують в собі ряд завдань: мовленнєві комунікативні та діяльнісні. Основною метою таких ігор є розвиток навичок спілкування на засадах доброзичливої атмосфери. Важливим моментом є те, що під час комунікативної гри у дітей розвиваються співчуття, співпереживання до партнера, тобто дитина вчиться проявляти свої позитивні емоції до когось. Важливо зазначити, що завдяки такій грі в дітей розвиваються такі важливі соціальні навички як розкутість, впевненість, що є позитивним фактором для формування дитячої позитивної самооцінки.

Не викликає жодних сумнівів, що використання ігор в процесі формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку є ефективним, оскільки під час ігор діти вчаться проявляти себе, відстоювати власну думку та слухати чужу, дотримуватися правил та співпрацювати. Тому необхідно, щоб педагоги та батьки надавали великого значення використанню ігор як засобу формування культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку. Доречними будуть слова М. Вашуленка: «Гра – це є творчість, гра – це є праця, а праця – шлях дітей до пізнання світу».

Згідно програми «Впевнений старт, виділено такі освітні завдання:

- розвивати (інтерес до ігрової діяльності, а також самостійність дітей; уяву, фантазію; вміння організовувати ігровий простір, тобто обирати відповідні атрибути до гри, місце і так далі);
- навчати (організовувати гру та дотримуватись правил гри, що є основним в процесі гри);
- заохочувати (до різних видів ігор);
- створювати ситуації, в яких дитина (самостійно або за допомогою дорослого може обирати сюжетно-рольову гру; змінювати правила гри та дотримуватись їх) [11; с. 20].

Під час проведення ігор, необхідно спостерігати за рівнем втомленості дошкільників. Його можна контролювати за зовнішнім виглядом дітей: почервоніння, спітнілість, прискорене дихання, беземоційність, напруженість.

Звичайно, недостатнє використання ігор не буде втомлювати дітей, але й не забезпечить належного ефекту. На нашу думку, роль вихователя полягає у тому, щоб знайти «золоту середину», яка принесе користь і ефективність для розвитку культури спілкування дітей. Варто зауважити, що ігри не повинні повторюватись, так як постійне виконання одноманітних дій приводить до небажання виконувати завдання. Також важливим моментом є те, що атрибути які використовуються під час ігор повинні відповідати вимогам, їх повинна бути достатня кількість, щоб між дітьми не було конфлікту, а ще важливо, щоб матеріали обов'язково оновлювались, таким чином ми отримуємо гарний результат від ігор.

Деякі додаткові зауваги щодо гри, гра здійснює розвиток дітей і дає можливість спілкування з іншими людьми. Окрім того, що дитина засвоює правила гри та вчиться грати за ними, вона ще вчиться взаємодіяти з ровесниками, ділитися враженнями та вчиться культурі спілкування з дітьми та дорослими.

Важливо, щоб під час гри вихователь правильно скеровував дії дитини, при тому щоб не порушуючи задум дошкільника в грі. Адже дитина вчиться фантазувати, додавати якісь власні елементи в грі [59].

Очевидно, що під час ігрової діяльності дошкільників є важлива присутність педагога, так як він контролює процес гри та скеровує дії дітей. У зв'язку з цим важливо контролювати власне наставництво, не критикувати дії дітей, не робити постійних зауважень, а грамотно підтримувати та допомагати якщо в цьому є потреба. Бо якщо дитина постійно чутиме зауваження збоку дорослих, то таким чином вона буде виховувати в собі невпевненість та агресивність.

Ігрова діяльність значною мірою впливає на формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку, для того щоб ці навички закріпилися у дітей, ми пропонуємо використовувати такі правила культури спілкування:

- на звернення однолітків та дорослих відповідати ввічливо;

- уважно слухати старших та однолітків, не перебиваючи, не викрикуючи;
- при зустрічі використовувати слова-вітання: «Добрий ранок», «Добрий день», «Добрий вечір», «До зустрічі» і т. д.;
- до дорослих звертатись на «Ви», тримати зоровий контакт;
- при звертаннях, запитаннях казати «Будь ласка», пам'ятати про те, що не на всі наші прохання ми можемо розраховувати допомогу і реагувати на це треба з розумінням;
- використовувати чарівні слова: «Дякую», «Вибачте», «Добраніч»;
- не перебивати співрозмовника, не втручатись в розмову дорослих або однолітків;
- під час розмови дивитись на співрозмовника, не кричати, не махати руками, а спокійно реагувати;
- при розмові з батьками треба ввічливо до них звертатись, не маніпулювати, не вимагати.

Перелік таких простих правил покращить процес формування культури спілкування дітей, але важливим правилом яким повинні користуватися і дорослі, це також дотримуватись правил культури спілкування.

Також нами було підготовлено правила для проведення ігрової діяльності з дітьми середнього дошкільного віку, такі як:

- діти мають право на вибір гри та ролі (від ролі можуть як і відмовитися, так і помінятися);
- обов'язкове вживання ввічливих слів (оскільки це є необхідною умовою культури спілкування);
- використання різноманітного матеріалу, бережне ставлення до його використання та зберігання;
- чіткість та послідовність роботи;
- сприяти організації дитячого колективу (вчити дітей гратись разом задля спільної мети);

- тримати в полі зору всіх учасників, спостерігати за тим, щоб дітям не було сумно та гра приносила радість;
- коригувати гру, при тому не порушуючи її;
- обирати ігри відповідно до навчально-виховних завдань, а також за запитами вихованців;
- ігри повинні відповідати індивідуальним можливостям дітей;
- ігрова діяльність повинна забезпечувати не лише активізацію словника дітей, а й розвивати їх творчість та уяву.

Використовуючи такі прості правила ми маємо змогу формувати у дітей правила культури спілкування та водночас цікаво та ефективно їх закріплювати у дошкільників.

Доволі часто під час ігор між дітьми виникають різні суперечки та непорозуміння, а ще, на сьогоднішній день культура спілкування дошкільників значно погіршується. Граючи гру діти використовують лайливі слова, суржик, слова, які можуть зачепити почуття інших дітей. Важливо, щоб під час гри, дорослий здійснював контроль, для того щоб діти не порушували кордони інших дітей. Ні для кого не секрет, що діти наслідують не лише поведінку дорослих, а й манеру спілкування, тому варто бути гідним прикладом для наслідування дітей і це принесе приємний результат. Поведінка та спілкування дитини – це відображення дорослих, тому для того щоб бачити гарний результат, спочатку треба подати гарний приклад. Так як вихователь є педагогом-новатором, важливо щоб він володів достатнім багажем знань, інноваційними технологіями навчально-виховного процесу, прагнув розвиватися; адже таким чином формується особистість дитини та забезпечується пізнання нею навколишнього світу [18; с. 194].

2.2. Різновиди ігор як засобу формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку

В навчально-виховному процесі завжди значне місце надавалось грі, адже гра для дошкільника є найціннішим засобом для навчання.

Використовуючи гру в закладах дошкільної освіти, ми надаємо можливість зацікавити дітей до процесу навчання через гру. Варто зауважити, що при виборі гри, необхідно враховувати такі критерії як:

- вік дітей;
- мета та завдання гри;
- індивідуальність дитини;
- доцільність використання гри;
- умови проведення гри.

Не варто забувати про те, що окрім ігрової діяльності важливим моментом є організація мовленнєво-розвивального середовища, оскільки воно забезпечує доброзичливу атмосферу. Сюди можна віднести: книжковий куточок, куточок театралізованих ігор, куточок усамітнення, куточок дослідницької діяльності [37].

Насамперед, варто зазначити те, що для розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку використовуються такі види ігор: сюжетно-рольові, дидактичні та словесні.

Розгляньмо детально кожен вид ігор, сюжетно-рольові ігри надають змогу дітям наслідувати дії дорослих. Така гра розвиває не лише навички спілкування, а й спонукає дітей до правил культури поведінки, спілкування, взаємодопомоги та повазі один до одного. Важливим моментом є те, що під час таких ігор вихователь повинен розвивати інтерес до гри, вчити об'єднуватись дітей та поповнювати словник дітей новими словами. Сюжетно-рольові ігри повинні сприяти розвитку спілкування дошкільників, а також комунікативних стосунків. Безсумнівно, деякі сюжетно-рольові ігри корисні для дошкільників тим, що розвивають граматичну будову мовлення та забезпечують вживання у реченнях різних видів словосполучень і правильну побудову речень.

Отже, сюжетно-рольова гра є важливою у використанні для дошкільників, так як здійснюється розвиток культури спілкування дітей, а саме:

- збагачується моральний досвід дошкільників;
- закріплюються позитивні риси характеру;
- створюються соціальні стосунки дітей;
- розвивається емпатія;
- діти вчаться розрізняти добро і зло [49; с. 183].

Дидактичні ігри є незамінним засобом для розвитку мовленнєвої компетентності у дітей. Такі ігри навчають дітей порівнювати, класифікувати, спостерігати, групувати і так далі. Головною особливістю таких ігор є те, що діти граються та засвоюють нове, тобто мета прихована у завданні і є непомітною для дітей. Під час дидактичних ігор здійснюється мовленнєва активність дошкільників, діти вчаться комунікувати, слухати, допомагати, висловлювати власну думку та слухати думку ровесників [46; с. 7].

Словесні ігри є незамінними у навчанні дітей культури спілкування, адже такі ігри не лише організовують спілкування дошкільників, а й залучають до невимушеного міжособистісного спілкування. Такі ігри вчать дітей висловлювати власну думку, слухати думку ровесників та дорослих та не перебивати один одного.

Важливе місце в розвитку культури спілкування дітей середнього дошкільного віку посідають комунікативні ігри, зупинімося детальніше на них. Комунікативна гра – це спільна діяльність дітей, під час якої у дошкільників формуються поняття співробітництва, взаємодопомоги та розуміння один одного.

Варто зазначити, що незважаючи на велику кількість видів ігор, значну увагу приділяють саме комунікативній грі, адже така гра здійснює комунікативну та мовленнєву взаємодію дітей. Метою комунікативної гри є допомога розпізнавати щось нове про світ, як позитивне так і негативне, а завданням комунікативної гри є – розвиток комунікативних навичок дітей середнього дошкільного віку. Розробкою комунікативних ігор займалися такі автори як, Є. Карпова, Т. Піроженко, О. Мельничайко та ін.

Комунікативні ігри сприяють формуванню таких навичок у дошкільників:

- вміння вступати в контакт;
- вміння проявляти ініціативність;
- розвиток емпатії у дошкільників;
- розвиток співчуття до співрозмовника;
- розвиток впевненості в собі;
- формування позитивної самооцінки [27; с. 22].

Діти дошкільного віку дуже добре засвоюють нові знання та навички, особливо тоді коли вони подаються в ігровій формі. Для навчання різних прийомів спілкування та засвоєння культури спілкування важливо використовувати ігри, адже під час ігор, діти вчаться проявляти себе, розуміти ровесників, дорослих, їхній настрій та вчаться доцільно використовувати слова підтримки та радості.

Не варто забувати про те, що кожна дитина індивідуальна і цю індивідуальність варто враховувати при підборі ігор. В дошкільному віці дуже часто у дітей переважають такі риси характеру як впертість, егоїзм, жорстокість, невпевненість у собі. Важливо, щоб батьки та вихователі розуміли чому дитині важко спілкуватися з ровесниками, дитина не має друзів, адже кожна дитина має свої риси характеру, які варто завжди враховувати при підборі ігор. Лише таким чином ми отримаємо необхідний нам результат. У вихованні дошкільника важливу роль відіграє правильно організоване ігрове середовище, адже в ньому дитина реалізує свої всі творчі ідеї та проявляє себе. О. Писарчук виділила основні умови правильного ігрового середовища, до них належить:

- забезпечення вільної та самостійної діяльності дитини;
- творча взаємодія з дорослими та однолітками;
- використання різних методів та засобів;
- правильне облаштування такого середовища;
- створення доброзичливої атмосфери [39].

Таким чином, ми маємо можливість зрозуміти, що ігри несуть вагомий розвиток в житті дитини і згідно цього, нами були підібрані ігри, які можна використовувати для розвитку культури спілкування дітей середнього дошкільного віку.

Гра №1 «Як ти відчуваєшся?».

Мета: розвиток уважності, емпатії та вміння розуміти почуття інших.

Дитина дивиться на ровесника і намагається вгадати, як він відчувається, а дитина, яку описують погоджується, або ж навпаки заперечує.

Гра №2 «Конкурс хвальків».

Мета: вчити дошкільників правильно сприймати слова, дії однолітків.

Дитина повинна хвалитися, але не собою, а другом. Варто подивитися на друга і назвати всі хороші справи, які він зробив, зазначити чим він може подобатись іншим. Виграє той, хто краще розкаже та похвалить свого друга. Така гра вчить дітей бачити особливості та цінності інших діток, взаємоповаги та розуміння.

Гра №3 «Іграшка».

Мета: гра вчить взаємодії дітей, емпатії та ввічливих слів.

Гра виконується парами, одній дитині дають іграшку, а інша дитина хоче погратись цією іграшкою. Дитина має вмовити та ввічливо попросити іграшку. В кінці, коли власник іграшки віддає дитині, гру зупиняють і в дошкільника запитують, чому він віддав іграшку.

Гра №4 «Портрет найкращого друга».

Дошкільникам дають завдання намалювати портрет найкращого друга. Під час розмови формуються правила не лише радісного спілкування, а й культури спілкування. Це можна зобразити на картинках, а для тих хто вміє читати на аркуші друкованими літерами.

Правила:

- допомагай друзям;
- зупини друга, якщо він вчинив погано і поясни чого так робити неможна;

- не сварися;
- не заздри і так далі.

Гра №5 «Мені подобається в тобі...»

Гра розпочинається з слів «Мені подобається в тобі...» Дошкільник говорить це всім учасникам гри. Виконується гра по черзі. Важливо, щоб компліменти були різними та неповторюваними. Завдяки такій грі у дітей середнього дошкільного віку розвиваються почуття дружби, здійснюється розвиток культури мовлення, поповнюється словниковий запас, а ще, кожен з дітей має можливість почути щось хороше про себе і дізнатися, що в ньому подобається іншим [60].

При проведенні занять та ігрової діяльності не варто забувати про використання наочного матеріалу. Ні для кого не секрет, що діти краще запам'ятовують те, що бачать і важче сприймають інформацію на слух. Тому доцільно використовувати різні відеоролики, картинки, плакати і так далі. Та варто пам'ятати, що коли ми обираємо відеоролик про добро та зло, ввічливість та грубість, не варто обмежуватись лише наочністю, доцільно після перегляду організувати вправу та бесіду.

Наприкінці відзначмо, що спілкування має велике значення для розвитку дитини. Ігрова діяльність є одним із провідних засобів розвитку дошкільників і завдання педагога вміло підібрати картотеку ігор відповідно до віку та індивідуальних особливостей дитини. Також при підборі ігор важливо враховувати побажання дітей, адже якщо дитина буде без настрою, або ж не хотітиме виконувати дану гру, то така гра не виконає жодної мети для дитини. Ігри повинні бути різноманітними та мати відповідно підібраний інвентар, також під час гри вихователь повинен спостерігати за грою дітей, послідовністю дій та мовою між однолітками. Враховуючи такі моменти, ми отримаємо лише позитивний результат від ігрової діяльності.

Висновки до розділу 2.

На сьогоднішній день залишається актуальною проблема культури спілкування дошкільників. Спостерігаючи за грою дітей не важко помітити, що діти не вміють вести спільну розмову, кричать, перебивають один одного та сваряться. Для вирішення такої проблеми варто використовувати ігрову діяльність, адже вона є провідною у дошкільників. Важливою рисою ігрової діяльності є – колективність, саме вона передбачає необхідність спілкування з дітьми та дорослими. Варто відмітити, що ігри для розвитку культури спілкування ми можемо використовувати не лише у відведений час на ігрову діяльність, а й на святах чи під час освітньої діяльності.

Підсумовуючи, варто зазначити, що ігрова діяльність вимагає різноманітних ігор. Таких ігор є багато і при виборі гри важливо враховувати її доречність, мету, завдання. Одноманітність швидко набридає дітям і для того щоб цього уникнути, варто чергувати ігри. Різна ігрова діяльність допомагає закріпити не лише навички культури спілкування, а й виховує такі позитивні навички як: взаємодія з колективом, підтримка, вміння розуміти емоції однолітка, співпраця і так далі.

РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ГРИ

3.1. Дослідження рівнів сформованості культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку

На ґрунті теоретичного дослідження нами було організовано дослідно-експериментальну роботу, мета якої полягала у виявленні рівнів сформованості культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку.

Завдання дослідження:

- визначити критерії і показники сформованості культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку;
- підібрати методики для вивчення рівнів сформованості культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку;
- здійснити аналіз результатів дослідження та виявити рівні сформованості культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку;
- вивчити діяльність вихователів дошкільного закладу щодо формування культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку.

Згідно цього, нами було надано визначення «культура спілкування» дітей середнього дошкільного віку, яке передбачає виконання етичних та моральних норм під час спілкування дошкільників, на засадах дружби та взаємоповаги. Відповідно до цього, діти середнього дошкільного віку повинні володіти великим словниковим запасом та елементарними правилами культури спілкування.

Вибірка була сформована з двох груп дітей середнього дошкільного віку: експериментальна (15 дітей) і контрольна (15 дітей) (*Додаток А*), для того щоб порівняти динаміку розвитку культури спілкування дітей середнього дошкільного віку засобами гри за час проведення експерименту. Необхідно зупинитися на тому, що вік дітей становить 4-5 років.

Дослідження проводилось на базі закладу дошкільної освіти (ясла-садок) № 23 «Дубочок» м. Луцьк.

Для того, щоб виявити рівень сформованості культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку, були використані такі методи: бесіда, спостереження за дітьми під час ігрової діяльності та спілкування один з одним.

Було використано метод соціометрії у вигляді гри «Портрет найкращого друга», дана гра допомагала визначити відношення дітей один з одним в групі, рівень їхньої товариськості.

Насамперед дітям було надано завдання намалювати портрет свого найкращого друга. Експеримент проводився в групі. Дітям були задані такі питання:

- Хто з дітей є твоїм найкращим другом?
- Що тобі подобається в другові?
- Що потрібно для міцної дружби?

Разом з тим, заздалегідь було підготовлено таблицю в якій був вказаний список дітей, і біля кожної обраної дитини ставився «+».

Під час того як діти малювали портрети друзів, вихователь наголошував на загальних правилах дружби, а саме:

- допомагай друзям;
- не заздри;
- ділись з друзями не лише позитивними емоціями, а й іграшками;
- радій, коли в друга все добре і сам сприймай цьому.

На той випадок, якщо когось із групи діти не обрали, вихователь для тих дітей складає портрет. Під час гри з дітьми проводилась бесіда, яка містила такі питання:

1. Чому ти обрав саме цього друга?
2. Чи хотів би ти бути схожим на нього?
3. Що тобі подобається в другові найбільше?
4. Чи є між вами щось спільне?

Дане опитування проводилося з метою виявлення товариських відносин, рівнем комунікативних навичок між дітьми. При цьому було проаналізовано

вибір дітей з метою уникнення подальших конфліктів та поділу дітей на «лідерів» та «непопулярних» дітей.

На основі даного дослідження ми визначили рівні сформованості культури спілкування дітей середнього дошкільного віку (Табл. 3).

Таблиця 3

Рівні сформованості культури спілкування дітей середнього дошкільного віку

Рівні		
Високий	Середній	Низький
Самостійно без нагадування дорослого використовують ввічливі слова, вправно підтримують діалог не лише з однолітками, а й дорослими; доречно в ситуаціях використовують мовні засоби, великий словниковий запас та активне його використання.	Самостійно, або ж з допомогою вихователя використовують культурні слова, такі як: добрий день, дякую, дуже приємно, гарно, будь ласка і так далі; частково використовують суржик та намагаються це виправити.	Бідний словниковий запас, використання суржиків та діалекту, наявна пасивність в мовленнєвих ситуаціях, незацікавленість.

На основі виділених критеріїв, а також для аналітичної обробки результатів дослідження та отримання кількісних показників виділено три рівні сформованості культури спілкування дошкільника: низький, середній, високий.

Низький рівень (від 1 до 3 балів).

Середній рівень (від від 3 до 6 балів).

Високий рівень (від 6 до 9 балів).

Для визначення вихідного рівня сформованості культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку ми використовували такі методики:

Методика №1 «Закінчи історію»

Мета: Розвиток словникового запасу, сформованості мовленнєвого етикету, вміння вести діалог один з одним при цьому не використовуючи жаргонні слова.

Опис: вихователь починає розповідь і пропонує дитині її закінчити, потім хтось з дітей розпочинає розповідь, а хтось продовжує і так далі.

Оцінка результатів:

Високий рівень – 2 бали, якщо дитина самостійно завершила розповідь, при цьому використовувала ввічливі та культурні слова та вправно їх застосовувала в розповіді.

Середній рівень – 1 бал, дитина з допомогою вихователя завершила розповідь з частковим використанням ввічливих слів.

Низький рівень – 0 балів, дитина самостійно нічого не відповіла.

Методика № 2 «Комплімент»

Мета: навчити дітей робити компліменти друзям, спонукати бачити в них хороші риси характеру, виховувати доброзичливість та щирість.

Опис: діти стають парами та говорять компліменти один одному на час, не зупиняючись і не повторюючись. Виграє та пара, яка найдовше робитиме компліменти.

Оцінка результатів:

Високий рівень – 2 бали отримує пара, яка виграла.

Середній рівень – 1 бал отримують пари, які назвали достатню кількість гарних слів один одному, але при цьому ці слова повторювались іншими дітьми.

Низький рівень – 0 балів отримує пара, яка нічого не назвала.

Методика №3 «Навпаки»

Мета: формувати вміння утворювати позитивні враження замість негативних, розвивати увагу, уяву та пам'ять; виховувати впевненість в собі.

Опис: вихователь називає речення з негативним змістом, натомість діти мають змінити його на позитивний.

Наприклад:

- Я боюсь..., Я сміливий...;
- Я невпевнена в своїх здібностях... Я вмію робити...;
- У мене немає друзів... Я маю багато друзів.

Оцінка результатів:

– Високий рівень – 3 бали, якщо дитина вирішила поставлене перед нею завдання не роздумуючи.

– Середній рівень – 2 бал, якщо дитина виконала завдання з підказкою вихователя.

– Низький рівень – 1 балів, якщо дитина нічого не виконала.

Під час проведення діагностики рівнів сформованості культури спілкування дітей середнього дошкільного віку в обох групах, нами було отримано показники їх сформованості, які подаємо у табл. 3.1 і 3.2 та у відсотковому співвідношенні – на діаграмах 3.1 і 3.2.

Таблиця 3.1

Результати діагностики рівня сформованості культури спілкування у дошкільників ЕГ на констатувальному етапі дослідження

№ п/п	Бали за трьома методиками			Бали всього	Рівні
	№1	№2	№3		
1.	2	2	1	5	С
2.	3	3	2	8	В
3.	2	2	0	4	С

4.	0	2	2	4	С
5.	3	2	3	8	В
6.	1	3	2	6	С
7.	3	2	2	7	В
8.	3	2	3	8	В
9.	2	1	2	5	С
10.	0	2	2	4	С
11.	2	3	3	8	В
12.	2	1	1	4	С
13.	1	2	3	6	С
14.	3	2	2	7	В
15.	1	0	1	2	Н

Результат діагностики рівня культури спілкування дітей середнього дошкільного віку експериментальної групи на констатувальному етапі експерименту відображено на діаграмі (рис. 3.1).

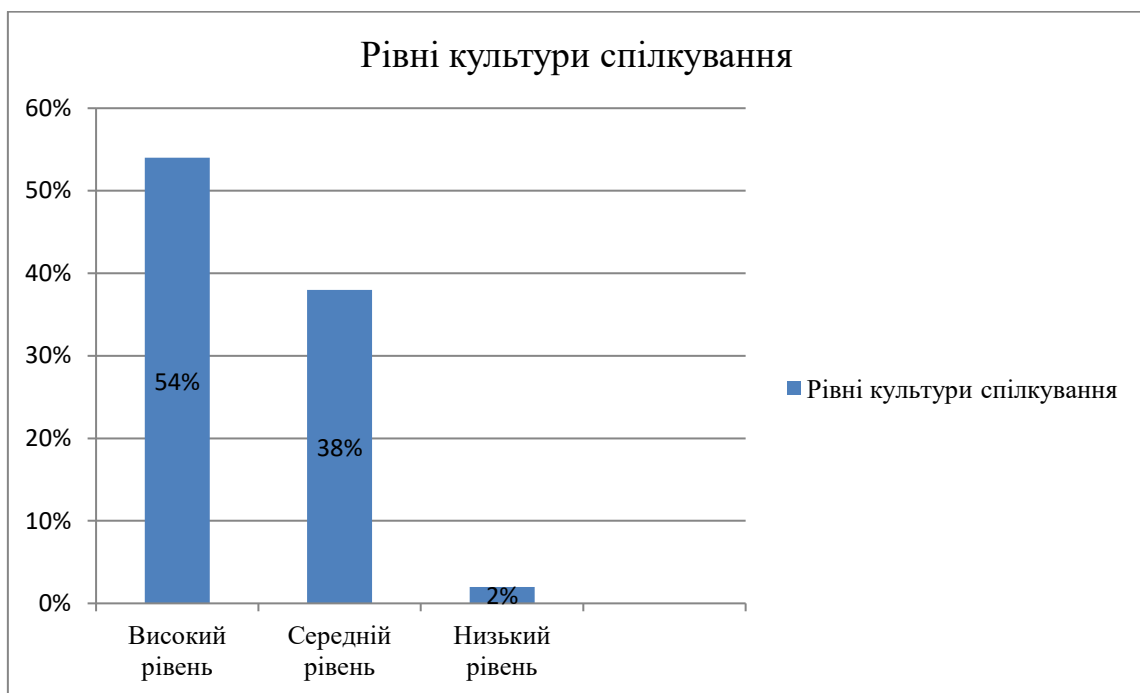

Рисунок 3.1 Результати діагностики рівня культури спілкування дошкільників ЕГ на констатувальному етапі дослідження

Таблиця 3.2

Результати діагностики рівня культури спілкування дошкільників КГ на констатувальному етапі дослідження

	Бали за трьома методиками	Бали	Рівні
--	---------------------------	------	-------

№ п/п	№1	№2	№3	Всього	
1.	1	2	2	5	С
2.	1	2	1	4	С
3.	0	2	1	3	Н
4.	3	2	3	8	В
5.	2	1	2	5	С
6.	3	2	2	7	В
7.	2	2	2	6	С
8.	3	2	3	8	В
9.	1	2	2	5	С
10.	3	3	2	8	В
11.	2	2	2	6	С
12.	3	2	2	7	В
13.	1	1	2	4	С
14.	2	3	3	8	В
15.	2	1	0	3	Н

Результат діагностики рівня культури спілкування дітей середнього дошкільного віку контрольної групи на констатувальному етапі експерименту відображено на діаграмі (рис. 3.2).

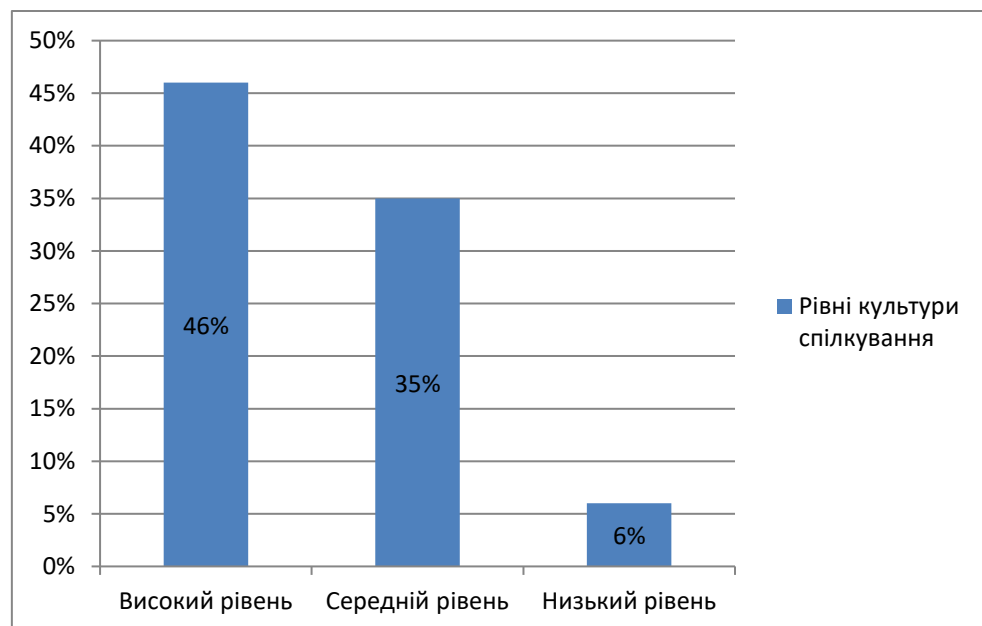

Рисунок 3.2 Результати діагностики рівня культури спілкування дошкільників КГ на констатувальному етапі дослідження

Згідно отриманих нами результатів були виявлені рівні сформованості культури спілкування дітей середнього дошкільного віку, а саме контрольної та експериментальної групи (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Групи	Рівні		
	Високий	Середній	Низький
Експериментальна	40%	53%	7%
Контрольна	40%	47%	13%

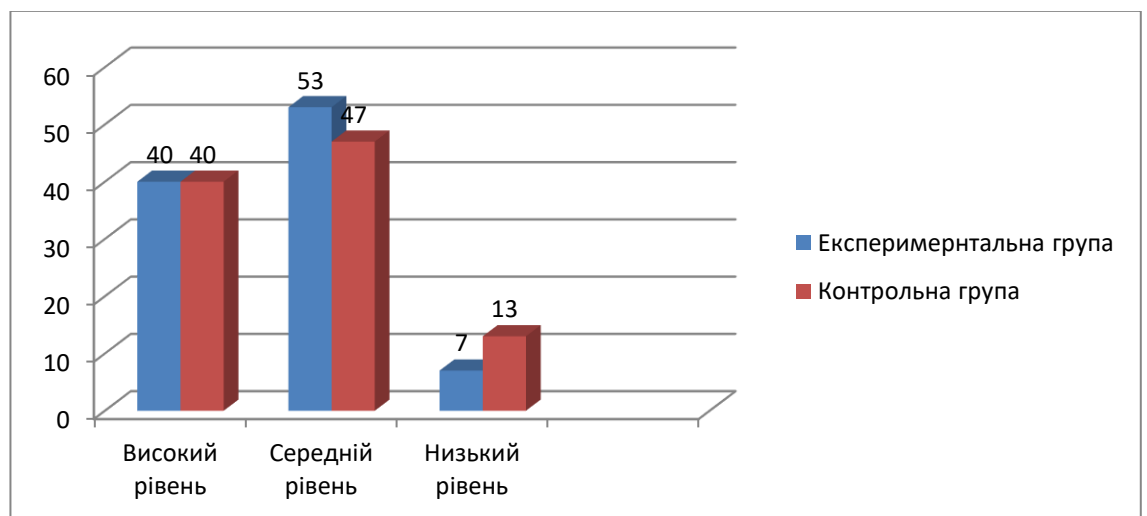
Отримані результати свідчать про те, що в експериментальній групі рівень сформованості культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку відповідає таким рівням дослідження:

- 6 дітей, високий рівень (40%);
- 8 дітей, середній рівень (53%);
- 1 дитина, низький рівень (7%).

У контрольній групі сформованість культури спілкування відповідає таким рівням:

- 6 дітей, високий рівень (40%);
- 7 дітей, середній рівень (47%);
- 2 дитини, низький рівень (13%).

Рисунок 3.3. Порівняльні результати дослідження сформованості культури спілкування дітей середнього дошкільного віку ЕГ та КГ

Згідно отриманих даних ми отримали такі результати, відповідно яким 40% експериментальної групи і 40% контрольної групи показали високий результат. Діти брали активну участь в іграх, проявляли високий інтерес до них, не лише використовували багатий словниковий запас, а й поповнювали його, вправляли в неправильному використанню ввічливих слів однолітків. Під час ігрової діяльності дотримувались правил гри та взаємодіяли з однолітками.

Середній рівень – 53% експериментальної групи та 47% контрольної групи. Діти виконували гру за вказівками дорослого, проявляли невелику ініціативу, часто конфліктували та не могли самостійно вирішити конфлікт. У результаті, використовували багато слів паразитів та суржик, намагаючись виправитись.

Низький рівень – 7% експериментальної та 13% контрольної груп. Відповідно цих показників, діти не проявляли бажання участі в іграх, без емоційно реагували на почуття однолітків та проявляли пасивність. Під час маленьких труднощів проявляли агресивність та незацікавленість.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що дане дослідження мало майже однаковий результат в експериментальній та контрольній групах. Однакова кількість дошкільників в обох групах перебували на високому рівні (40%), (53%) та (47%) на середньому рівнях сформованості культури спілкування, і лише (7%) та (13%) усіх дітей – сформованість культури спілкування відповідала низькому рівню. Згідно цього дослідження, з'явилась необхідність цілеспрямованого формування культури спілкування в групі дітей середнього дошкільного віку під час ігрової діяльності, що й зумовило проведення формувального етапу дослідження з дітьми, які входили до експериментальної групи.

3.2. Програма формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку засобами гри

Згідно результатів експерименту була побудована програма формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку засобами гри.

Мета програми: формування культури спілкування засобами гри, на основі спільної праці вихователя та дошкільників.

Завдання програми:

- розвиток комунікативних навичок на засадах співпраці;
- розвиток творчості та креативності дошкільників;
- формування впевненості у собі та власних силах;
- здійснювати обмін інформацією, здібностями та навичками.

На думку Р. Довмат, дошкільне дитинство є не лише початком становлення особистості, а й безпосередньою взаємодією з соціумом. Згідно цього, дитина має можливість засвоювати норми поведінки та виконувати їх не лише тому що попросили дорослі, а за власним бажанням [15].

Нами була розроблена програма, яка містила 10 занять з іграми (*Додаток Б*). Заняття розроблялись згідно індивідуальних можливостей дошкільників. Також нами було розроблено ігри, які передбачали розвиток таких умінь та навичок як:

- спільні дії з однолітками, виховання дружби;
- розвиток мовлення та культура спілкування;
- вміння слухати дітей та дорослих не перебиваючи;
- активізація словника новими словами;
- розвиток емпатії (вміння розуміти почуття інших).

План програми формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку засобами гри (*Таблиця 3.4*)

Таблиця 3.4

№ гри	Назва гри	Мета гри
1	«Розкажи про себе...»	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток вміння слухати, не перебиваючи; – ввічливо спілкуватися один з одним; – вміти емоційно реагувати на розповідь.
2	«Посмішка»	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток емоційно-чуттєвої сфери; – вміння культурно спілкуватися з однолітками використовуючи культурні слова. – розвиток прагнення до спільних дій з однолітками.
3	«Ми вміємо вітатись»	<ul style="list-style-type: none"> – формування вмінь вітатись з однолітками та дорослими; – розвиток мовлення; – розвиток культури спілкування.
4	«Вчимося ділитись іграшками»	<ul style="list-style-type: none"> – формування поняття про елементарні правила взаємин; – виховання чуйності; – розвиток комунікативних навичок.
5	«Ми всі вміємо дружити»	<ul style="list-style-type: none"> – заохочення до спілкування з однолітками ; – розвиток мовленнєвої діяльності; – збагачення словникового запасу новими словами; – закріплення навичок етичних та моральних норм.
6	«Весело нам у садочку»	<ul style="list-style-type: none"> – формування навички бути ввічливим та привітним; – розвиток зв'язного мовлення у дітей; – виховання почуття взаємодопомоги.
7	«Дружба понад усе»	<ul style="list-style-type: none"> – формування доброзичливого ставлення; – розвиток мовлення; – розвиток культури спілкування; – активізація словника новими словами.

Згідно з отриманими нами даними, ігри були проведені з групою дітей, показники сформованості культури спілкування яких були нижчими.

До прикладу, нами була проведена *гра «Розкажи про себе»*, мета якої була розвивати вміння слухати, оскільки дітям дошкільного віку це дається зовсім непросто. Також вчити дошкільників не перебивати, адже доволі часто спостерігаємо таку навичку серед дітей; ввічливо спілкуватися один з одним; вміти емоційно реагувати на розповідь.

Позитивний момент цієї гри не лише у вище перерахованих моментах, а й в тому, що дана гра дала змогу розкрити дошкільників, допомогти перебороти почуття невпевненості в собі. Оскільки дошкільники краще запам'ятовують з використанням наочності, то нами було підготовлено відеоматеріал та картинки відповідно до гри. Завдяки цьому вдалося активізувати уважність дошкільників та сконцентрувати їх на грі.

Підготовчий етап цієї гри містив таку послідовність дій. Нами було розставлено стільчики по колу, пізніше на них сідали діти. Вихователь пропонує по черзі дітям вийти в центр кола та розповісти про себе.

Гра «Весело нам у садочку», дана гра спрямована на формування навички бути ввічливим та привітним, розвиток зв'язного мовлення у дітей, виховання почуття взаємодопомоги. Під час гри діти діти вчилися розуміти один одного, слухати та дотримуватись правил. Також дана гра вчила розвивати емоційність, діти вчилися розуміти емоції однолітків та дорослих, а також їх настрій. Для даної гри, ми використовували такий матеріал, як побутові речі, іграшкові меблі, іграшки. Вихователь створював ігрову ситуацію, відповідно до якої діти підлаштовувались та вели розмови. Згідно таких ігрових ситуацій, діти вчилися доречно використовувати ввічливі слова. У разі використання суржика або образливих слів, вихователь не в нав'язливій формі виправляв дошкільника. Таким чином, діти запам'ятали в яких ситуаціях доречно використовувати те чи інше ввічливе слово.

Використовуючи дані ігри, ми мали змогу побачити зацікавленість дітей. Під час ігрової діяльності діти підходили творчо до всіх завдань,

намагалися разом все виконувати. Вони навчилися колективно працювати, а у разі суперечок вдало шукали вихід з ситуацій. Під час виконання ігор дошкільники творчо та креативно підходили до завдань. Така ігрова діяльність надзвичайно захоплювала дітей і сприяла їх зацікавленості, у результаті сприяла ефективному формуванню культури спілкування дітей середнього дошкільного віку.

3.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи

Для визначення результативності формувального етапу експерименту нами було проведено контрольний зріз. Згідно цього, ми отримали кількісне вираження якісних змін формування основ культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку, що відбулися під впливом розроблених нами і запроваджених в експериментальній групі методик.

Під час проведення першого етапу контрольного зрізу ми визначили рівні сформованості основних правил культури спілкування, таких як:

- привітання;
- подяка;
- побажання;
- прощання;
- вміння звертатись до дорослих та дітей;
- вміння слухати не перебиваючи і так далі.

Діти з контрольної групи майже на всі запитання давали розширені та правильні відповіді, більшість дітей знали доречність використання даних слів та могло навести приклад в якій ситуації доречно використати те чи інше слово. Лише незначна кількість дітей не змогли відповісти на питання для чого нам треба використовувати дані слова в певній ситуації.

За результатами контрольного зрізу виникла невелика розбіжність у кількісному наповненні високого і середнього рівнів сформованості дошкільників у контрольній та експериментальній групах. Згідно з вихідними даними на високому рівні в експериментальній групі перебувало 40% дітей, то

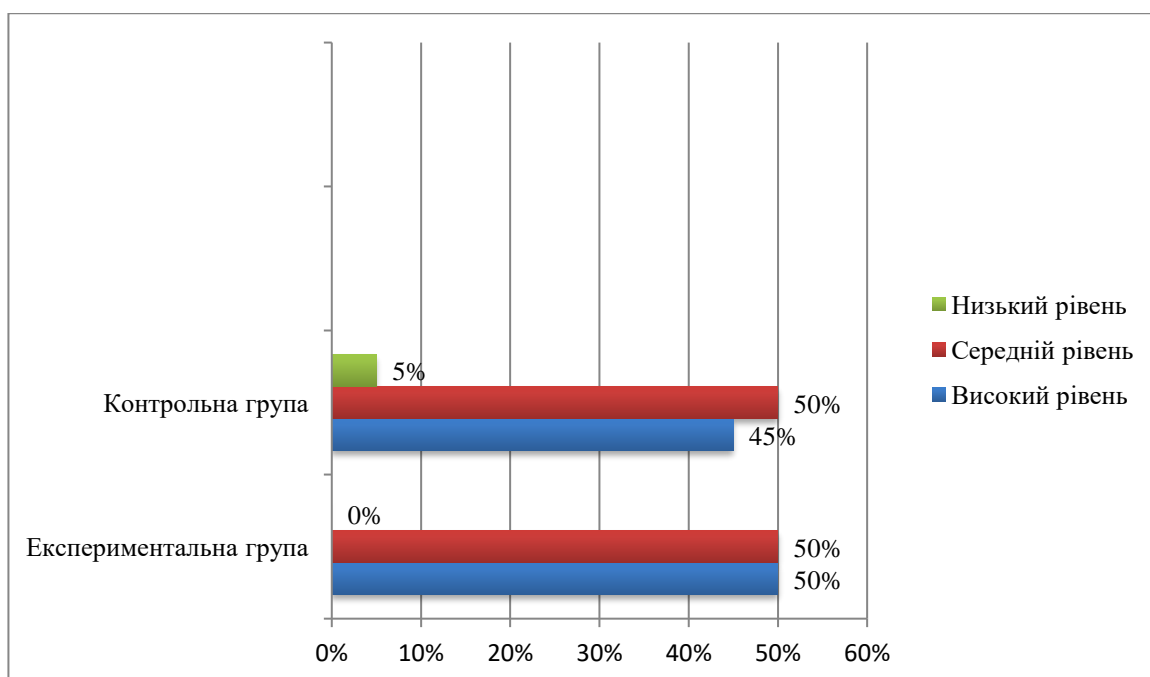
після завершення формувального етапу експерименту їхня чисельність збільшилася до 45%, середній рівень було збільшено з 53 % та 47% до 53% в обох групах. На низькому рівні перебувало 7% та 13% дошкільників, відповідно до результатів відсоток незмінний.

Наступний етап діагностики передбачав вміння дітей реагувати на суперечливі ситуації та знаходити вихід з них. Нами було зачитано конфліктні ситуації, які супроводжувались наочністю (картинками). Відповідно до цих ситуацій, діти повинні були вирішити конфлікт, замінивши зневажливе ставлення, на поважне; звертання «Ей ти», на звертання згідно етикету і так далі. У результаті проведеного нами експерименту, ми отримали високі показники сформованості культури спілкування у 60% дошкільників, середній рівень ми зафіксували в 35% та низький рівень 5%. Контрольна група також проявила високий результат, який не містив значних змін від експериментальної групи.

Під час проведення контрольного зрізу нами оцінювалось вміння дітей слухати співрозмовника та вміння коректно відповідати на поставлені питання.

Згідно цього дослідження ми отримали такі результати *Рисунок 3.5*

Рисунок 3.5

Як бачимо, результати дослідження містять позитивну динаміку, оскільки збільшився високий рівень, дошкільники які сюди відносяться вміють вислухати співрозмовника, не перебиваючи та не викрикуючи, емоційно реагувати на те що чують та вдало застосовувати етику спілкування. Також значно покращились результати дітей середнього рівня, діти уважно слухали співрозмовника, але відмовлялись ставити йому питання, дехто з дошкільників викрикував та перебивав співрозмовника. Низький рівень був зафіксований лише в контрольній групі, діти неухважно слухали однолітка, часто відволікались та намагались перебити розмову, почавши розказувати щось своє.

Після проведення вправ та ігор, нами було проведено спостереження за дітьми, які підтвердили позитивну динаміку якісних показників культури спілкування. До цих показників ми можемо віднести такі результати:

- діти ввічливо звертаються як до однолітків, так і до дорослих;
- намагаються уважно слухати співрозмовника;
- емоційно реагують на співрозмовника (під час спілкування усміхаються, сидять з напруженим обличчям, вигукують «Ух ти», «Ого» «Вау» і так далі, все це свідчить про те, що діти вміють реагувати відповідно до ситуації;
- вміють стисло повідомляти інформацію;
- виявляють повагу і доброзичливість під час спілкування не лише до дітей, а й дорослих.

Згідно нашого спостереження, ми також отримали результат щодо вміння дітей виправляти помилки, дехто з дітей це робить самостійно а хтось намагається з допомогою вихователя, це свідчить про те, що діти вчать манерам культури спілкування та активно застосовують їх у житті. Разом з тим, дошкільники виявляли інтерес пізнання та різних способів вирішення поставлених завдань. Якщо діти зазнавали труднощів у вирішенні завдань, то вони зверталися за допомогою до дорослого, були такі діти, які втрачали інтерес, але нами була проведена мотиваційна робота, з метою заохочення

дітей виправляти щось, для того щоб отримати гарний результат, адже помилки існують для того, щоб вчитись їх виправляти та неповторювати. Отримані нами результати, дають підстави свідчити про те, що дошкільники усвідомленого підходять до спілкування як з однолітками так і з дорослими, усвідомлюючи важливість культури спілкування, як засобу встановлення контакту з дітьми та дорослими.

Висновки до розділу 3.

Визначення рівнів сформованості культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку, дає змогу дійти висновку, що результати на константувальному етапі обох груп перебувають на однакових рівнях розвитку з незначною різницею: високий рівень 54% – 46%, середній рівень 38% – 35%, низький рівень 2% – 6%. Згідно проведених нами досліджень, виникла необхідність у розробленні Програми формування культури спілкування у дітей середнього дошкільного засобами гри.

Далі наша робота полягала в реалізації Програми формування культури спілкування у дітей середнього дошкільного засобами гри. Метою програми було формування культури спілкування засобами гри, на основі спільної праці вихователя та дошкільників.

Завдання програми:

- розвиток комунікативних навичок на засадах співпраці;
- розвиток творчості та креативності дошкільників;
- формування впевненості у собі та власних силах;
- здійснювати обмін інформацією, здібностями та навичками.

Під час здійснення Програми ми зафіксували такі результати:

– дошкільники проявили високу наполегливість у виконанні вправ та ігор;

– діти вчилися розуміти один одного, не перебиваючи та емоційно реагуючи;

– під час завдань формували соціальні навички не лише з однолітками, а й дорослими;

– дотримувались правил гри;

– оволоділи мовним етикетом.

Здійснивши аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи, ми дійшли висновку, що вагоме значення у формуванні культури спілкування дошкільників відіграє дорослий, оскільки він організовує діяльність під час якої здійснюється розвиток мовних норм та правил. Отримані результати в даному дослідженні, свідчать про те, що результати містять позитивну динаміку, адже зменшився відсоток з низьким рівнем та збільшився з високим та середнім.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, нами було здійснено такі висновки та узагальнення:

1. Досліджуючи проблему культури спілкування дітей дошкільного віку у психолого-педагогічній літературі, нами було виділено поняття «спілкування» та «культура спілкування», оскільки на сьогодні існує багато досліджень адресованих цій проблемі. Таким чином, ми відносимо культуру спілкування дошкільників до проблеми, так як на сьогоднішній день спостерігається низький рівень культури спілкування дітей, відповідно до цього як педагогами так і дорослими створюється сприятливе середовище для розвитку культури спілкування.

2. Особливості формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку підтвердило вплив середовища, під час якого формуються основні правила культури спілкування один з одним. Важливе значення належить педагогічному керівництву, згідно якого створюється правильне середовище та формується у дитини поняття колективу.

3. Ігрова діяльність є провідною у житті дошкільника, тому для розвитку мовлення та культури спілкування доцільно її використовувати, оскільки діти вчаться взаємодіяти та спілкуватися. Вдало підібрана тактика, роль та приклад дорослих сприятиме швидкому засвоєнню дітьми знань та правильному використанню їх у житті.

4. Оскільки ігри посідають провідне місце в навчально-виховному процесі, то їх використання підтвердило, що сюжетно-рольові, дидактичні та словесні ігри спонукають дітей до правил культури поведінки та спілкування, поповнюють словник дітей новими словами, збагачують моральний досвід дошкільників. Гра допомагає полегшити навчально-виховний процес, зробити матеріал цікавим та захоплючим для дошкільників.

5. Дослідження рівнів сформованості культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку на константувальному етапі показало такі результати: високий рівень 54%, середній рівень 38%, низький рівень 2%.

Згідно даних, виникла необхідність у розробленні Програми формування культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку засобами гри.

6. Робота була побудована на основі реалізації Програми формування культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку, яка передбачала 10 занять, на кожному з яких використовувались ігри. Заняття проводиться з підгрупою дітей (6-7 осіб). Програма включала такі розвиваючі та пізнавальні ігри: «Презентація», «Емоційні картки», «Ситуація», «Репортаж», «Закінчи розповідь», «Скажи правильно», «Хто уважніший», «Скажи який», «Виправ помилку лисички», «Закінчи думку».

7. Здійснивши результати діагностики, ми дійшли висновку, що організована ігрова діяльність здійснює позитивний вплив на формування культури спілкування. Оскільки під час ігрової діяльності дошкільники показали свою зацікавленість та захоплення і намагалися брати активну участь в усіх завданнях. Ми спостерігали позитивну динаміку під час проведення дослідження, адже високий рівень було виявлено 50%, середній рівень 50% та 45%, низький рівень лише 5%. Все це дає підстави вважати, що проведена робота дала позитивні результати і підтвердила ефективність застосування Програми формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку засобами гри.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоненко В. Виховання мовленнєвої культури дітей 5-6/7 років засобами художньої літератури. Ніжин, 2019. Електронний ресурс: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/1470/1/%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%BC%D0%B0%D0%B3%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf>
2. Базовий компонент дошкільної освіти. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://osvitacv.com/index.php/doshkillya/21555-2011-09-05-05-48-59>
3. Беленька Г. В., Богініч О. Л., Богданець-Білоskalенко Н. І. та ін. Дитина, освітня програма для дітей від 2 до 7 років. Київ : ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.
4. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» /О. І. Білан; за заг. ред. О. В. Низковської. – 256 с.
5. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник / За ред. А. М. Богуш. К.: Вища шк., 2007. 542 с.: іл.
6. Богуш А. М. Мовленнєвий компетент дошкільної освіти. – 4-те вид., доопр. і доп. – Х.: Вид-во «Ранок», 2013. – 192 с. – (Сучасна дошкільна освіта).
7. Богуш А. М. Мовленнєво-ігрова діяльність: мовленнєві ігри, ситуації, вправи: навч.-метод. посібник / А. М. Богуш, Н. І. Луцан. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2008. – 256 с.
8. Васьківська О. Діалогічні уміння як засіб формування соціальної взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу. *Дидактика: теорія і практика* : зб. наук. праць / [за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. К: Вид-во Ін-ту обдаров. дитини НАПН України, 2017. С. 94–99.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.

10. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук. – К. : Просвіта, 2001. – 416 с.
11. Впевнений старт для дітей старшого дошкільного віку / [Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук]; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. – К. : Українська академія дитинства, 2017. – 80 с.
12. Гірняк А. Н. Рівні оволодіння студентами навчальною інформацією / А. Н. Гірняк, Г. С. Гірняк // Психологія і суспільство : матеріали Міжнар. наук.-прак. конф. [«Соціально-психологічні виміри професійної майстерності особистості в умовах глобалізованого світу»], (Тернопіль, 16-17 трав. 2013 р.) – Тернопіль, 2013. Спецвипуск. – С. 81-82.
13. Гончаренко А.М. Комунікативна компетентність - головна мета / А. М. Гончаренко // Дошкільне виховання. - 2008. - № 7. - С. 12-13.]
14. Давидович П. Чи правильно говорить ваш вихованець / П. Давидович // Дошкільне виховання. – 2003. – №8. – С. 12–13.
15. Довмат Р. Я. Моральне виховання дошкільників. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: Класна оцінка. Освітній портал. <http://klasnaocinka.com.ua/uk/article/moralne-vikhovannya.html>
16. Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв / упоряди.: К. Крутій, О. Фунтікова. Запоріжжя: ЛПІС, 2010. 324 с.
17. Дуброва О. Формування основ культури спілкування у дітей 5–7 років / О. Дуброва // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. - 2011. - № 39(2). - С. 236-243.
18. Дурманенко О. Л. Комунікативна культура вихователя закладу дошкільної освіти як складова його педагогічної майстерності. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Київ, 2020. № 72. С. 40-46.
19. Дурманенко О. Розвиток соціальної компетентності дошкільників у процесі спілкування з дорослими / О. Дурманенко // Молодь і ринок. - 2016. - № 7. - С. 54-60.

20. Дурманенко О.Л. Формування творчості майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки. Академічні студії. Серія: Педагогіка (категорія «Б»). № 4. Част. 2. 2021.С.73-79.
21. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч.посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
22. Желан А. В. Формування культури поведінки дітей дошкільного віку / А. В. Желан // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки. - 2014. - Вип. 1.45. - С. 20-24.
23. Жума. Д. Формування культури спілкування у дітей старшого дошкільного віку за допомогою гри // Наука. Освіта. Молодь, 2023.
24. Завязун Т. Труднощі у спілкуванні? Допоможе гра! Дошкільне виховання. 2013. №2. С. 8-11.
25. Закон України про дошкільну освіту. Ст.7 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#>
26. Кайдалова Л. Г., Пляка Л. В. Психологія спілкування: навчальний посібник. Х. : НФаУ, 2011. 132 с.
27. Калініч Т. В. Виховання культури спілкування дітей старшого дошкільного віку засобами комунікативної гри. Ніжин, 2020. – 86 с.
28. Калмикова Л. Проблеми з мовленням? Подбаємо про мотиви. Дошкільне виховання. 2016. №5. С.2-5
29. Кизилова В. В. Основи культури й техніки мовлення : навч. посіб. / В. В. Кизилова. – Луганськ, 2007. – 126 с.
30. Кирилюк А. Ю. Особливості спілкування дитини старшого дошкільного віку з дорослими та однолітками. Тернопіль 2017. – 41 с.
31. Кононко О. Л. Самостійність як чинник становлення моральної позиції у дошкільному дитинстві / О. Л. Кононко // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 4. – С. 12–24.
32. Кормиліцина Л. Проект базового компонента дошкільної освіти: заочна наук.-практ. конф. / Кормиліцина Л., Кононко О., Богуш А.,

Поніманська Т., Артемова Л., Лисенко Н., Проскура О. // Дошкільне виховання. – 1997. – № 12. – С. 3–8.

33. Луценко І. О. Дитина і дорослий: вчимося спілкуватись. Готуємося до мовленнєвого спілкування з дошкільниками. Вид. 2-ге, перероб. і доповн. К.: Світич, 2013. 208 с.

34. Лучкіна Л. В. Мовна й мовленнєва підготовка майбутніх учителів технічних дисциплін у світлі теорії мовленнєвої діяльності / Л. В. Лучкіна // Педагогіка і психологія. – 1999. – №4 (25). – С. 112–116.

35. Люблінська Г.О. Дитяча психологія / Г.О. Люблінська. – К. : Вища школа, 1974. – 356 с.

36. Омеляненко А. В. «Активізація процесу формування культури спілкування у дітей молодшого дошкільного віку» м. Запоріжжя. Електронний ресурс: <https://reicst.com.ua/asp/article/view/monograph-06-2024-08-01/2024-08-01>.

37. Осадча Л. Сучасні підходи до формування мовленнєвої компетентності дошкільників. Суми, 2020.

Електронний ресурс: <https://genezum.org/library/suchasni-pidhody-do-formuvannya-movlennevoi-kompetentnosti-doshkilnykiv>

38. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: навч. посіб. К. Академвидав, 2008. 431 с. - (Альма-матер).

39. Писарчук О.Т. Особливості формування освітньо-розвивального середовища дошкільних освітніх закладів. Проблеми дошкільної освіти. Наукові записки. Серія: Педагогіка. – 20012. – № 2. С.46-53.

40. Піроженко Т. О. Розмовляти – тобто заявити про себе світу / Т. О. Піроженко // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 1. – С. 6–11.

41. Пісарєва О. Особливості взаємодії дитини-дошкільника з однолітками // Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/4546/1/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82_Microsoft_Office_Word.Pdf

42. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка / Т.І. Поніманська. – К. : Академвидав, 2006. – 456с.
43. Поніманська Т.І. Основи дошкільної педагогіки. с. 311-315.
44. Поніманська Т. Сучасні підходи до гуманістичного виховання дошкільнят / Т. Поніманська // Дошкільне виховання. – 2002. – №4. – С. 3–5.
45. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. Ч.ІІ. Від трьох до шести (семи) років/Аксьонова О.П., Аніщук А.М., Артемова Л.В. [та ін.]; наук. кер. О.Л.Кононко. – Київ: ТОВ —МЦФЕР—Україна, 2014. —452с.
46. Рібцун Ю. В. Гра як засіб мовленнєвого розвитку молодших дошкільників із ЗНМ / Ю. В. Рібцун // Теорія і практика сучасної логопедії : зб. наук. пр. – К. : Актуальна освіта, 2004. – Вип. 1. –150–165 с.
47. Рожко-Павлишин Т. А. Підготовка майбутніх вихователів до соціалізації дошкільників у взаємодії ЗДО і сім'ї // Professional Education: methodology, theory and technologies. Pereiaslav : Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University, 2020. Vol. 12. P. 163-183
48. Рожко-Павлишин Т. Проблеми розвитку культури мовлення дітей старшого дошкільного віку в контексті наступності закладу дошкільної освіти та початкової школи / Т. Рожко-Павлишин // Слово. Стратегії. Інновації : колективна монографія. – Тернопіль : Осадца Ю. В., 2022. – С. 178–211.
49. Рудківська Н.Л. Співвідношення ігор і вправ у забезпеченні розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку. Актуальні питання гуманітарних наук №41 Том 3. Дрогобич 2021. – 181-187 с.
50. Сиваш С. В., Курінна А. Ф., Сущенко Л. О. Культура мовлення майбутнього вихователя як засіб розвитку його професійних якостей. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах . 2021. № 78. С. 240-244.
51. Словник літературознавчих термінів / Лесин В.М., Пулинець О.С. / Київ: Радянська школа. 1971. — 485 с.

52. Смольникова Г. В. Особливості спілкування дошкільників з дорослими і дітьми / Г. В. Смольникова // Дошк. виховання. – 2006. – № 11. – С. 14-15.
53. Сухарева Л. С. Піклуємось разом: робота з батьками дошкільників. навч. посіб. Вид. 2-ге. Харків, 2008. с. 126.
54. Філософський енциклопедичний словник НАНУ; Ін-тут філософ.ім.Г.С.Сковороди; Ред.кол.: В.І.Шинкарук, Є.К.Бистрицький, М.О.Булатов та ін. Абрис Київ. 2002. 742 с.
55. Хміль Ф. І. Ділове спілкування: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Ф. І. Хміль. – К. : Академвидав, 2004. – 280 с.
56. Черевко Л. Культура спілкування / Л. Черевко // Позакласний час. – 2006. – № 13–16. – С. 68–73.
57. <https://upsihologa.com.ua/citaty/ua/tema-obschenie-pg-1>.
58. <https://sites.google.com/view/dnz3kazka/для-батьків/родинне-спілкування-як-чинник-комунікативно-мовленнєвого-розвитку-дошкільн>
59. <https://vseosvita.ua/library/embed/0100812y-fd42.doc.html>
60. <https://vseosvita.ua/library/igroteka-komunikativna-gra-zasib-rozvitku-kulturi-spilkuвання-ta-formuvanna-movlenneвого-etiket-u-ditej-doskilnogo-viku-253017.html>

Списки дітей в експериментальній та контрольній групах

Експериментальна група

«Веселка»

1. Віннік Андріана
2. Голянтич Михайло
3. Горницька Злата
4. Демиденко Арсеній
5. Демчук Єфрем
6. Жердецький Тимофій
7. Косюк Захар
8. Ломакін Михайло
9. Марцінко Вікторія
10. Музичук Арсен
11. Петрашов Роман
12. Потрапелюк Вікторія
13. Семенюк Анна
14. Сковорода Ілля
15. Яковська Мілана

Контрольна група

«Дзвіночок»

1. Бречка Матвій
2. Ганіч Владислав
3. Григоренко Матвій
4. Григорук Кароліна
5. Денисюк Ангеліна
6. Жидачевський Роман
7. Когут Евеліна
8. Ланчук Евеліна
9. Лінік Давид

10. Люшук Софія
11. Марчак Олексій
12. Мішура Мирослав
13. Окорокова Дарина
14. Удовенко Тимофій
15. Яцик Поліна

ЗАНЯТТЯ 1

Гра «Презентація»

Мета: подолання страху перед публікою, розвиток мовлення, розвиток навичок культури спілкування.

Обладнання: власні вироби дітей, демонстрація віршів і казки.

Хід гри

Дитині пропонується виступити перед дітьми, вона демонструючи свій виріб починає розказувати за нього, про те, яким чином він виготовлявся, який матеріал необхідний для його виготовлення, що для неї означає даний виріб. Якщо дитина розказує про якусь казку чи оповідання, вона пояснює свій вибір, аналізує, що корисного вона взяла для себе з прочитаного та рекомендує одноліткам почитати. Дана гра вчить дітей вільно говорити на публіку.

ЗАНЯТТЯ 2

Гра « Емоційні картки»

Мета: розвиток навички розуміти емоції інших, виховувати доброзичливість та товариськість.

Обладнання: коробка з кришкою, картки на яких зображено різні емоції (радість, сум, плач, усмішка, злість, нудьга).

Хід гри

Діти по черзі виймають картку з коробки, побачивши емоцію на картці вони повинні її зобразити та пояснити як на дану емоцію вони повинні реагувати коли бачать її у когось.

ЗАНЯТТЯ 3

Гра «Ситуація»

Мета: розвиток культури спілкування, активізація словника, розвиток уміння складати речення за картинко, виховувати інтерес до гри.

Обладнання: картки на яких зображено погані вчинки дітей.

Хід гри

Вихователь роздає всім дітям картки, по черзі пропонує дитині встати з стільця та показати іншим дітям що зображено на картинці, відповідно до картинки, вихователь зачитує ситуацію (це може бути якийсь поганий вчинок, використання негарних слів і так далі), дитина повинна проаналізувати ситуацію та запропонувати варіант, як на її думку можна виправити дану ситуацію.

ЗАНЯТТЯ 4

Гра «Репортаж»

Мета: засвоїти правила поведінки, навчитись спілкуватися, виховувати товариські стосунки.

Обладнання: мікрофон.

Хід гри

Діти діляться на дві пари, одна дитина репортер, інша – гість. Репортер готує питання на будь-яку тему, пара сідає на в центрі перед іншими учасниками, глядачами. Починається репортаж, представляється гість, називається тема бесіди та ставляться питання.

Під час бесіди задаються питання, робляться коментарі. Коли репортаж закінчився в центр виходить наступна пара. За бажанням учасники можуть ставити оцінки репортажу, в кінці підсумувавши та таким чином обравши переможця.

ЗАНЯТТЯ 5

Гра «Закінчи розповідь»

Мета: розвиток словесної творчості дітей, розвиток навичок зв'язного мовлення, культури спілкування, розвиток творчості та уяви.

Обладнання: стільці.

Хід гри

Діти сідають у коло, вихователь пропонує їм перше речення оповідання, наприклад:

«Ввечері, дівчинка Оля загадала бажання отримати чарівну паличку, а зранку прокинувшись побачила чарівну паличку під подушкою...». Всі гравці

по черзі вигадують речення до оповідання, щоб у підсумку вийшов зв'язний текст. Гра завершується тоді, коли хтось з учасників говорить речення логічно завершеного оповідання.

ЗАНЯТТЯ 6

Гра «Скажи правильно»

Мета: розвиток мовлення, вправляти дітей правильно говорити словосполучення, активізація словника.

Обладнання: картки з зображенням.

Хід гри

Вихователь показує картку на якій зображена певна дія, дітям треба сказати словосполученням, що саме.

Наприклад:

Неправильно	Правильно
Безграмотна людина	Неграмотна людина
Капризна дитина	Вередлива дитина
Гарно вести себе	Гарно поводитись

ЗАНЯТТЯ 7

Гра «Хто уважніший»

Мета: розвиток уваги та сконцентрованості, поповнення словника новими словами.

Обладнання: відсутнє.

Хід гри

Вихователь називає слова-назви живих і неживих об'єктів. Діти плескають в долоні коли чують назви живих об'єктів, та не плескають коли чують назви неживих об'єктів.

ЗАНЯТТЯ 8

Гра «Скажи який»

Мета: розвиток мовлення та культури спілкування, виховання дружніх взаємин, поповнення словника новими словами.

Обладнання: картинки на яких зображені люди, предмети і так далі.

Хід гри

Вихователь показує картинку і питає:

- олівець – новий, гарний, зелений;
- подруга – красива, весела, розумна;
- квітка – яскрава, пахуча, лісова.

ЗАНЯТТЯ 9

Гра «Виправ помилку лисички»

Мета: розвиток культури спілкування, виховання дружніх стосунків, уваги та фантазії.

Обладнання: картинка з зображенням телефонної розмови лисички та зайчика.

Хід гри

Вихователь зачитує телефонну розмову лисички та зайчика, в розмові спостерігається вживання таких слів як: відчепись, ага, шо, пака і так далі.

Дітям треба замінити ці слова на правильні, та пояснити чому слова, які використовувала лисичка вживати неможна.

ЗАНЯТТЯ 10

Гра «Закінчи думку»

Мета: розвиток культури спілкування, активізація мовлення дітей, виховувати у дітей позитивні емоції.

Обладнання: відсутнє.

Хід гри

Вихователь зачитує дітям початок речення, дітям треба його продовжити.

1. Я радію коли... (гарна погода, вся сім'я разом...);
2. Я сумую коли... (сварюсь з друзями, бачу вуличного котика, якого неможна забрати додому...).

Анкета для батьків

Шановні батьки!

Ми досліджуємо рівень культури спілкування ваших дітей. Просимо пройти Вас дане анкетування, воно допоможе нам підібрати ефективні засоби та методи для розвитку культури спілкування вашої дитини!

1. Прізвище, ім'я, по батькові.
2. На вашу думку дана проблема актуальна?
3. Чи вживає ваша дитина ввічливі слова?
4. Коли ви забороняєте щось дитині, як вона реагує на це?
5. Чи легко ваша дитина спілкується з дорослими людьми?
6. На скільки емоційна дитина?
7. Коли дитина порушує культуру спілкування, чи вправляєте ви її в цьому?
8. Що на вашу думку впливає на культуру спілкування?
9. Які засоби та методи ви використовуєте для виховання культури спілкування?

Дякуємо за відповіді!

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ БАТЬКІВ

«Формуємо культуру спілкування з малку»

1. Говоріть з малюком з моменту народження.
2. Розмовляйте спокійним тоном, не викрикуючи та не вживаючи слів «дитячої мови», оскільки дитина наслідує та повторює слова за дорослими.
3. Починайте використовувати книжки якнайраніше, читайте виразно та чітко, показуйте малюнки та розказуйте, що на них зображено.
4. Не використовуйте мультфільми, як засіб розвитку мовлення та культури спілкування. Багато батьків допускаються помилки, вважаючи за доречність використовувати мультфільми, адже вони перезавантажують дитячу психіку та знецінюють книжки, краще обирайте літературу!
5. Обирайте цікаві ігри, адже ігрова діяльність є провідною в житті дошкільника.
6. Якщо ваша дитина неправильно вимовляє звуки, не сваріть її, а виправляйте та заохочуйте її говорити правильно!
7. Не перекладайте свою відповідальність у вихованні на заклад дошкільної освіти! Займайтесь з своєю дитиною, придумуйте та організуйте цікаві заняття та ігри, це пришвидшить правильне та гарне мовлення вашої дитини.

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ БАТЬКІВ

«Як привчити дитину до книжки»

1. Створіть необхідні умови для читання книжок.
2. Зверніть увагу на книжку, враховуйте вік дитини, тому що використовуючи книжки не за віком, не приносить користі від читання.
3. Враховуйте бажання дитини, надавайте їй право вибору, пропонуйте декілька варіантів книжок.
4. Читаючи книжку, супроводжуйте це картинками, діти дошкільного віку важко сприймають читання без них.
5. Після прочитаного ставте дитині запитання, якщо вона не може відповісти, підтримуйте та не сваріть, а краще допоможіть.
6. Працюйте з книжкою тоді, коли дитина сама цього хоче! Якщо таке бажання часто відсутнє, пропонуйте дитині якусь цікаву альтернативу, наприклад – «Прочитавши цю казку, ми дізнаємось хто допоміг зайчику».
7. Не використовуйте декілька варіантів книжок відразу!

ДОДАТОК Д

Оскільки батьки є основоположниками у вихованні культури дітей та прикладом для наслідування, нами було підготовлено правила ведення діалогу для мовця та слухача, вчіть дітей правилам культури спілкування!

Правила ведення діалогу

Для мовця

1. Доброзичливість – засада гарного та спокійного діалогу. Вчіть дітей уникати зовнішньо-оцінювальним характеристикам співрозмовника, оскільки це впливає на самовпевненість особистості.
2. Не порушуйте особисті кордони співрозмовника, не нав'язуйте власну думку.
3. Обирайте теми для розмови згідно ситуації, не починайте розмову на тему, яка є неприємною вашому співрозмовнику.
4. Варто наголосити на тому, що під час діалогу говорити повинні обоє, а не хтось один. Якщо хтось з співрозмовників буде довго говорити, виникне пасивність та втомленість слухача.
5. Під час розмови дотримуйтесь дистанції, використовуйте зоровий контакт та в міру застосовуйте жести та міміку.

Правила для слухача

1. Не перебивайте співрозмовника.
2. Слухайте з повагою та щирістю.
3. Не робіть недоречних зауважень.
4. Поєднуйте діалог, уникаючи говоріння одного.

Світлана Аносова

«Казка про те, як посперечалися ввічливі слова»

Жили-були ввічливі слова: здрастуйте, добрий день, дозвольте познайомитися, вибачте, спасибі й багато інших. Одного разу сперечаються слова-привітання: «Ми найважливіші та найпотрібніші! Без нас ніколи не починається розмова. Зустрічаючись, люди спочатку завжди вітаються!»

«А ось і неправда, — обурилися слова-прощання, — без нас ніхто і ніколи не зміг би красиво попроситися. Тому ми найголовніші та найпотрібніші слова!».

Тут у суперечку вступили слова-подяки: «Без чого не обійтися, так це без нас, слів вдячності: дякую вам, дуже вдячні тобі.

«Фу! Теж мені важливість яка, подумаєш — подяка! Ми, слова-вибачення, найввічливіші. Ось послухайте: вибачте, будь ласка, прошу пробачити мене».

Тут заговорили слова-прохання: «Будьте люб'язні, дуже просимо вас, будь ласка, вислухайте нас. Ми дуже приємні «чарівні слова».

Але їх перебили слова-схвалення: «А ми хіба не потрібні? Ми даємо радість, гарний настрій». Ось послухайте: «Як ти добре виглядаєш сьогодні!», «У тебе дуже гарна лялька», «Ви дуже уважні до мене».

Суперечка тривала б дуже довго, якби до неї не втрутився старий, мудрий підручник «ввічливі слова». «Що ви даремно сперечаетесь, ви всі без винятку дуже важливі й потрібні! Без вас не обійтися ні дорослому, ні дитині! Тільки секрет у тому, що кожне слово потрібно використовувати за призначенням, у потрібний момент». Ввічливі слова подякували мудрому підручнику і з того часу більше ніколи не сперечалися.